

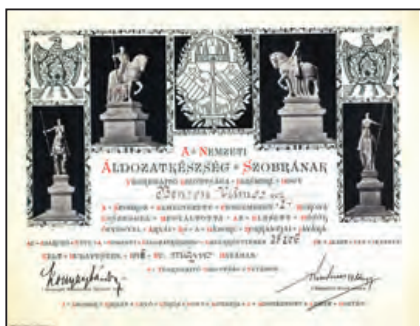
BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2015/9

TARTALOM

◀	DÉLUTÁN	
	Becsókolom	2
	<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
◀	Budai kirándulás	4
	<i>Szántó András</i>	
	Határok	7
	<i>Jolsvai András</i>	
	TÁRGYESÉT	
	A szerencse fia	10
	<i>Buza Péter</i>	
	A NAGY HÁBORÚ	
◀	Szobor az áldozatkészségről	12
	<i>Bedő József</i>	
	ÖTVEN ÉV	
	Metróra, magyar!	14
	<i>Csontó Sándor</i>	
	Simplicissimus Budapestje	16
	BETON	
	Szilárd alkalmazkodás	18
	<i>Somogyi Krisztina</i>	
	Mindenütt ott van a mérnökök kamarája	22
	<i>Kassai Ferenc</i>	
◀	A hű feleség és az utcalány	24
	<i>Császtvay Tünde</i>	
	Ferencz Győző: MINT A TUDAT REJTETT BARLANGJÁRATAI	28
	Nők Zsámbékon	28
	<i>Zappe László</i>	
◀	Konyhaművészet 1990–2006	28
	Konyha-nyelv: Irodalom és gasztronómia	30
	Textúra a Magyar Nemzeti Galériában	30
	Epreskerti Esték	31
	Bach, szabadság, BFZ	31
	ÉTKEZÉSI ÍRÓ	
◀	Hol a lé?	32
	<i>Jolsvai András</i>	

BUDAPEST városlakóinak folyóiratában lehet-e kritikusan írni a 2024-es olimpiai pályázatról? Fanyalogni? Holott sikeres pályázat esetén a főváros hatalmas beruházásokkal gyarapodna, és tizenhét napra a világ figyelmének középpontjába kerülne?

Nos: igen. A válasz a költői kérdésekre csakis az igen lehet. Nagyon is kritikusan kell gondolkodni a dologról. Mi több, kételkedni sem árt. Inkább hasznos.

Az olimpiát támogatók szerint mindössze 1000 milliárdnyi a magára az eseményre és infrastruktúrájára számított kiadás, a többi, mintegy 4000 milliárdnyit egyébként is szükséges kifizetni: ez az „előrehozott” beruházások költsége. A kritikusok ugyanakkor azzal érvelnek, hogy eddig minden ilyen sport-világesemény veszteséggel zár. (Az egyetlen kivétel Los Angeles.) A veszteség pedig, ami a rendezés 16–30 milliárd dollárnyi költségének és a városnak jutó 2–3 milliárdnyi bevételnek a különbségként adódik, semmilyen formában nem térül meg.

Közvetett hozadékokról is szó esik: az esemény elsőrangú reklám a rendező városnak, a turizmus élénkül, s hogy a sportról is szó essék, az ország éremszerző esélyei mintegy harminc százalékkal megnőnek. Ezek közül az utolsó tétel talán igaz lehet, a középső semmiképpen (sőt, az olimpia környékén a szokásos turizmus erősen visszaesik), az első pedig legalábbis kérdéses. Pékingnek a szmog lett a reklámja, Londonnak a biztonsági problémák, Salt Lake Citynek és Naganonak a korrupció...

Itt van aztán az utóhasznosítás kérdésköre. A legtöbb létesítmény – mondják, írják – egyébként is megépülne 2024-re, az olimpiai stadiont pedig 60 ezresről 15 ezresre fogják visszabontani. Az eddigi tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a rendező városok tele vannak „fehér elefántokkal”, olyan sportépítményekkel, amelyek az után a bizonyos tizenhét nap után üresen állnak, fenntartásuk évről évre rengeteg pénzbe kerül, és a város értékes területeit foglalják el, évtizedekre. A világhálón számtalan kép kering olyan, több tízezres közönség befogadására alkalmas pályakerékpár- vagy éppen strandröplabda-stadionokról és vadvízi evezős pályákról, amelyeket felver a gaz, elfoglalt a természet.

Hatalmas közlekedés-fejlesztési beruházásokra kerül sor – bújja egy újabb szirénhang –, amelyek mindenképpen szükségesek volnának, és eleve nem lehetnek veszteségesek. Világos azonban, hogy minden megvalósuló fejlesztés választás kérdése, és minden ilyen döntés ellehetetleníti más, talán fontosabb fejlesztések lehetőségeit. Az ország egy meghatározott vágyra kerülne, és minden más, ebbe nem illő fejlesztés évtizedes késedelmet szenvedne. A repülőtéri gyorsvasút példája (amiről napjainkban újra hallani) jól mutatja, hogy egy ilyen kis országban egy infrastrukturális fejlesztés igenis lehet veszteséges – különben a magántőke már régen megvalósította volna.

Egy újabb érvelés, hogy a fejlesztéspolitika, még ha az olimpiára koncentrálna is, generálja azt a gazdasági színvonalat, amelynek segítségével jobbítani lehet a szociálpolitikán. Ugyanakkor világos, hogy Magyarországon több mint 3 millió ember él szegénységben és a társadalmi kirekesztés kockázatával, s van jó néhány olyan terület (például oktatás, egészségügy), ahol nagyon is jól jönne a rendezés ezer milliárdja. Azt pedig illúzió lenne elhinni, hogy fővárosi beruházások közvetve képesek borsodi problémákat kezelni, hogy „lecsorog a munka a nyírségi romákhoz”... Még ha más magyar városok bekapcsolódnának is, az olimpia tovább erősítené az ország egy-központúságát.

Mindeközben, s mérlegelve erőket és ellenérvet, a hívek maguk is problémának tekintik az állami korrupciót, igaz, ezt összefogással, és a nagy beruházásokat kísérő megkülönböztetett figyelemmel kezelhetőnek látják. A legfrissebb elemzések viszont azt mutatják, hogy Magyarország már ma a legkorrumpáltabb országok közé került, és egy ilyen hatalmas fejlesztés esetén különösen fenyeget a „megbízó-ügynök probléma” is: a város (megbízó) egy helyi szervező bizottsággal (ügynök) áll kapcsolatban, ennek tagjai pedig építési vállalkozások, tervező cégek, beruházási bankok, politikusok, sportolók, amelyeket és akiket óhatatlanul saját érdekeik vezérelnek. Ezt a játszmát csak az ügynök nyerheti – még akkor is, ha a szervező bizottságban az ellenzéki politikusok is kapnának képviselést (amiben eddig ki is merültek a követeléseik...)

Kísért a politikai béke esélyének illúziója is. Most érkezett a magyar társadalom egy olyan pontra – érvelnek néhányan –, ahol a korábbi, pártpolitikai érvütköztetés helyett valódi párbeszéd alakulhat ki a rendezés kérdése körül, és megvan a lehetőség az összefogásra egy tíz-tizenöt éves, kormányzati ciklusokon átvető cél érdekében. De hogyan lehet éppen egy ilyen megosztó kérdésben összefogni, amikor semmi másban nincs rá esély? Hogyan lehetséges hosszú távú politizálás olyan erők között, amelyek nem partnerként és esetenként ellenfélként, hanem pusztítandó ellenségként tekintenek egymásra?

Magyarország ma nincs olyan állapotban, hogy tisztességgel pályázzon a rendezésre. Ha pedig a politika ezt mégis megteszi, akkor a részletes tervek nyilvánosságra hozatala és nyilvános szakértői viták után a lakosságra kell bízni a döntést, elhízi-e hogy az olimpia az adott tervek és költségek mellett megvalósítható, hogy a kimutatott előnyökkel jár, hogy elkerüli a szokásos korrupciós és egyéb buktatókat, és hogy az adott beruházási összegeknek nincs társadalmilag hasznosabb felhasználása.

Fővárosunk első pillantásra nyertese lehetne egy magyar olimpiának. A veszélyek azonban túl nagyok. A kitűzött célok többségét pedig a monstre sportfesztivál nélkül is el lehet érni, ha mindenki megérti, mit kíván valójában BUDAPEST

BUDAPEST

a városlakók folyóirata
Pro Cultura Urbis díj 2007

XXXVIII. évfolyam, 9. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945-1947
szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor
IV–XXVI. évfolyam, 1966-1988
szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Kéteke Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter, Csontó Sándor,
Deme Péter, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter, Mezei Gábor,
N. Kósa Judit, Saly Noémi,
Sándor P. Tibor (archív fotó),
Sebestyén László (fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje),
Zeke Gyula**

A BUDAPEST facebook oldalának
szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye

a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

E-mail: szerk@budapestfolyoirat.hu

Web: <http://www.budapestfolyoirat.hu>

Kiadja:

Press Xpress

Felelős kiadó: Dr. Dávid Ferenc
1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

Telefon: 577-6300, fax: 323-0103

Lapigazgató:

Fabók Dávid

Terjesztés:

HÍRVILÁG Press Kft.

Telefon és fax: 411-0491

hirvilag.press@hirvilagpress.com

A folyóirat megjelenését
az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Becsókolom

(2. oldal)

A hátsó borítón:

A hú feleség és az utcalány

(24. oldal)

DÉLUTÁN

Becsókolom

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

Lassan a negyedik negyedévbe fordul a naptár; ki hitte volna, hogy rövidesen összeér a nagy mű: újabb évet tisztességgel lemorzsolni a kiszabott penzumból. Megadatott, amit tavaly Karácsony óta vártunk: orgonavirágzástól betakarításig reményteljes hetek, és az óhajtott nyár, nyár, nyár. Különös ritmusa a négy évszakos egyedeknek, hogy újból és újból új életet kezdenek; bundában vagy ballonban: akár háromhavonta helyesbíthetnek a kijelölt irányon. A mézespuszdedli-evés különös katalizátorként hat a kedélyre.

Kihaltak a délelőttök, elcsendesültek a közparkok. Egyik napról a másikra beköszönhet a tél: kedvetlen araszoltság a fő vonalakon; idegesen fújtató buszok: *szíves-kedjék az első ajtót használni... Jeggyel... – kilencig lefut a nagy menet; munkahely, iskola megtelik, nyaralószerű egyedek kedélyesen mesélnék élményeikről. Bejártuk... Megmáztuk... Fölepítettük... Kigyógyultunk... – megannyi igekötős hőstett, kinek-kinek a sajátja. Hunyorgó ablaktáblák mögött várakozással teli mondatok hangzanak fel: *Kedves kollégák, megnyitom az ötödik-huszedik-századik tanévet, kérem, az ünnepség után ne széledjetez szét, megbeszélést tartunk... – A ceremónia mellékes epizód a diákság részére, elképzelhetetlen, hogy vége a gondtalan életnek: *folytassuk, ahol tegnap este abbahagytuk, vagyis buliii!***

Végül a legeszantabbja is megadja magát, amihez az esőköd jelentősen hozzájárul. Megadással peregnék a napok, a hetek, dolgozó, tanuló visszarázódik a maga józanságába, olykor egy-egy mondat felhangzik a nyári élmények közül: kár, hogy nem jöttél a gólyatáborba... éjszaka gatyában rohagáltunk az erdőben... a tanárok vízipisztollyal lőttek bennünket... – a szülők elgondolkodva hallgatják (sic!), s igyekeznek elsajátítani a legmodernebb nevelési elveket. Reméljük, az osztályozásnál is ilyen jó fejek lesznek azok a tanárok... – teszik hozzá, s próbálják ők is lazára venni, mindenesetre megemelt zsebpénzzel indítják útnak porontyaikat. Csak semmi para... – nyugtatnak a leszármazottak, amivel egyben izgatnak is, mert vajon mi lehet az, ami parát idézhet elő; de hát megmondta: tehát semmi para; egyébként pedig nem kell mindenről mindent tudni.

Túlhevülésre itt van mindjárt a rég bevált intézmény, egy frissítő dolgozat. A hír, mint zápor a forróságban söpör végig a tanulótársadalmon: *Ez most komoly? Ezzel kezd?* – A diákok korlátzfeszítő kinnal hallgatják az előadást. Ázsia népei nehéz tantárgy, megszámlálhatatlan népcsoport, kibogozhatatlan nevek, milliányi helység-név. *Írásbeli vizsgára készüljenek... Rövidesen... – tanár úrnő nem tréfál, vagy ha igen, az egészen más témakör. A diákok az egyenlő bánásmód jegyében vele sem tesznek kivételt; a számonkérést megelőző napon körbejárnak a kérdések: *figyi, átküldöd a puskát... ugye... a lapozható változatot... – Örülnek a nem-tanulók, óra után lezúdulnak a lépcsőn, ki az aranszínű szeptemberbe, ki a kocsmába sörözni, cigizni. Szép a lét... – közös nevező, adott**

napon vidáman cseverésznek, csak a technikai rész izgalmas, hogyan fogják bonyolítani pad alatt; nem túl kicsik-e a betűk. A nagy tudású profnő szorgosan osztja a feladatlapokat, a hallgatók vigyorognak magukban, mily profik is ők.

Csak ne bámuljon nagyon közben... – és nem bámul, az elején megtesz két biztonsági kört, majd belebújik a laptopjába, már publikál is. A fiatalság körmöl, mohón, kéjesen, ugyanazt, másfél óra helyett negyven perc alatt kész; a tollszár látja kárát a sietségnek. A tanárnő fölpillant, ő is elunta az üldögélést, kimegy. *Szabad a vásár... most mindent bele...* – lelkesül az ifjúság, emelkedik a hangerő, értékes percek állnak rendelkezésre, de közben elromlik a játék: ennek egyáltalában nem fontos az egész... – a tanerő vagy tíz percig távol

van. *Micsoda arcátlanság... ezért izgultunk... ügyeskedtünk...* – végül belép, szeme se rebben, folytatja a munkáját, és a következő órán megérkezik az eredmény: minden tanuló és nem-tanuló kapott egy megszégyenítő ötöst.

A diákok a folyosón vitatják a dolgot, végül döntetlenben kiegyeznek: *végül is túl vagyunk rajta... De mi lesz a szóbelin?* – ez itt a kérdés, de hol van az még, most a lényeg a lényeg: az édes szabadulás. Tanár, diák együtt sóhajt: *kicsengettek...* – ha lehet, még gyorsabban rontanak le a lépcsőn, odakint fölélénkül a környék. A profnő elgondolkodva lépeget lefelé, pályája elején ő is épp ilyen lendülettel hömpölygött az élet felé, de azóta szürkébe fordultak napok és a tincsek: *A-terv... B-terv... t-terv... statisztika*, azóta dicséretből van az intő. A diákságnak persze fogalma sincs, és nem is dolga a megfejtés, gyors *j napot*tal elintézik (stréberek és úri gyerekek becsokolomoznak); majd egy balos kanyar után eltűnnek és letáboroznak a téren.

Na, végre... – mézillat száll a levegőben, a kalácsosnak szeme se rebben a ricsajra, munkaszagú műhelyből ki-kipillant az utcára; megszokta, hogy szeptembertől júliusig számára is megszűnnek a nyugalmas délutánok. Ez idő tájt a műhelyben már jól esik a fűtött kemence melege, a mester állandó villanyfénynél gyúrja, nyújtja, tölti és szeleteli a gömbölyű, a szögletes, a hosszúkás, a vékony, a vastag, a cukrozott, a mártott, a fahéjjal, dióval és a ki tudja, mivel bolondított aprócska puszedliket. A bennfentes bátrak csengő hangon barátokznak: *Kólás van-e? Hát rumos? Chilis?* – a többit jobb, ha nem hallja a derék munkás, évtizedek óta minden napja ezzel telik; szerényen, de biztosan.

Lehet jönni segédnek... – biccent a legmagabiztosabb gyerek felé, az egyik lány hirtelen vonzalommal pályát módosítana; elege van a körmölésből, inkább ide jelentkezne. A csordaszellem azonban bekebelezi a hajlandóságot, végül meggondolja, mire szétspriccel a társaság. Röhögnek közben: *mit képzél, majd összeragaszom a kezem...* – az érdeklődő nem is érti, hogy gondolhatta: nincs több pad alatti motoszkálás, remegő szájszél és állandó vizsgadrukk: *jövök, begyűjtök, a mester megmutatja a fogásokat, csinálom, szeretem...* – végül elhessegeti magától a botor gondolatot. Ebben maradnak, távolabb viszont folyik a vaker: *állítólag focista volt... vagy jégkorongozó... láttad kiakasztva a zöld-fehér zászlót?* – a kalácsos fel se veszi az ilyesmit, hallott ő már külön dolgokat erre felé. Konkul folytatja begyakorolt napját: nyolc rúd vanília-meggyeshez meg elő kell melegíteni a sütőt, holnap nagybani szállító érkezik.

A fiatalok lenyugszanak, a téri wifi-bázist vadásszák, fejhallgató a fülben, laptop a térden, közben mindenki némán bámulja a maga moziját. A képernyőről hömpölyögnek a színes képek, fel-felvillanó csalival etetik a csacsikat: *vegyen, egyen, fizesse, fogyassza...* – csupa menő cucc, és a rengeteg szellemes kellem kiköpi a megfejtést: *pénzt kell szerezni...* – lehelik a nézők, szövédnék a tervek és ernyednek az izmok, a családi pénzeszsák a végét járja. *Tanulj, fiam... otthon csak ezt tudják hajtogatni...* – bosszankodik a diákság, miközben annyi csodálatost mutatnak neki képen: *mindössze egy gombnyomással...* – az a varázsmondat – *azonnal a tiéd lehet...* – ez meg a másik, miáltal bármikor, bárhol kielégülhetnek a hirtelen támadt törpevágyak.

Nagyjából ekkor érkezik a profnő, szívélyesen köszönti a kalácsost, a szájról olvasók mindent értenek: *...csodás volt múltkor a diós csókja, István...* – vagy Ignác. Esetleg Iván. A gyerekek messziről szemlélik a jelenetet, a valóságtól elrugaszkodni hajlamosak történetet szőnek plátói, majd disznó jelenetekkel, végül visszasüllyednek a bannerek és popupok szintetikus világába. *A múltkor talán kissé édesre sikerült a mártott puszedli...* – évődik tovább a profnő és a kalácsos, s vitatják meghittén a kemence hirtelen hőfokváltozásának következményeit, meg mást; családot, unokát, nyaralást, telelést. Közben az utcát – ahogy harminc éve minden hétfőn és csütörtökön –, beborítja az édeskés szerencsendió-illat, sütési napokon a környék lakói szélesre tárják az ablakot; a mézeskalácsos a legbiztosabb reklámfogással, él. ●

Budai kirándulás

Szántó András

A meleg mindenkit szinte „kihajt” a nagyvárosból. Gyerekkoromból legalább is arra emlékszem, hogy ha nem nyaraltunk, ilyen jó időben akkor is kimentünk szabadnapon, hétvégén a környétegből a hegyek közé – sokszor Hűvösvölgybe, bár az nagy utazás volt az Egyetem tértől, ahol laktunk. Jólesett a hűsőbb levegő, és jó volt látni, hogy más családok és társaságok is kijöttek a frissen csapolt sör és a hozott szendvicsek, illetve a budai erdők vonzásának engedve. Most néhány hajdani képet mutatok a Hűvösvölgy körzetéből, ahol hat-nyolc jól működő, teltházias vendéglő is jelzi a környék akkori vonzerejét.

A Phöbus műterem fotója a kiránduló társaságról 1910-ből

Mindenekelőtt egy fotót mutatok be egy kiránduló társaságról, amelyben írók-költők és más vegyes foglalkozású emberek verődtek össze a hűvösvölgyi Nagyréten az 1910-es években. A képen láthatók érdekessége az öltözetük: polgári, „utcai” ruhák, pedig a notórius kirándulók akkor már bakancsos, hátizsákos, rövidnadrágos és túrabotos felszerelést hordtak.

Hűvösvölgyben

Annyit tudok a fotó hajdani tulajdonosától, hogy az ülő sorban balról a második hölgy Czóbel Minka, mögötte áll girardi-kalapban Babits Mihály.

Babitsról rengeteget tudunk és beszélünk, a költőnő azonban nagy rejtélye és

méltatlanul mellőzött alakja 20. századi irodalmunknak. Szepesi Attila Az anarcsi boszorkány – Czóbel Minka varázslásai című írásában a következőképp foglalta össze életútját: „Évekkel Ady költői forradalma előtt élt a Szabolcs megyei Anarcspusztán, a világ végén egy különös boszorkány. Egy istenáldotta költő, Czóbel Minka, irodalmunk egyik legnagyobb, legtitokzatosabb varázslója, akiről közvéleményünk láthatóan nem akart és ma sem akar tudomást venni. Megelőzte pedig a korát, több köze volt metafizikához, illanó sejtelmekhez és századvége-hangulathoz, mint bárki másnak.

Azon az áttörhetetlennek látszó falon, mely Arany János varázslatos világa és az

Ady között húzódik, s melyet évtizedekig hiába ostromoltak a magyar poéták, Czóbel Minka szabadon átvárt, mint egy test nélküli tündér, aki – ha neki úgy tetszik – szellemalapot ölt. Átvárt a falon, legalábbis átszellemült pillanataiban, mert kevés olyan költője volt valaha is a magyar Parnassusznak, aki egyenetlenebb életművet hagyott hátra, mint ő. Am ahhoz kétség nem férhet, hogy ez a testi valójában rút boszorkány, ez a sugallatai és spirituális színérzékelése szerinti nő-Verlaine olyan verszenéket hallott meg, és a magányos szellem olyan sóvárgását fogalmazta dalokká, az ezredvégi széttöredezetttségben is olyan misztikus áhítatú és démoni fényudvarú szavakat mondott ki, melyek ma is modernnek.”

A Balázs vendéglős család három generációja a főbejáratnál (amatőr fotó 1906-ból)

Történelmi elmélyedést – és grafológiai ismereteket – kívánna a fotó hátoldalán lévő ceruzás, jócskán elmosódott aláírások megfejtése. Az egyik aláíró *Herpy Sándor*, illetve a Herpy család több tagja is. *Herpy Arnold* (szintén aláíró) az 1937-ben már 120 éves fennállását ünneplő híres belvárosi órák cég tulajdonosa volt. A „jó órák boltja” néven ismert műhely 1817-től négy generáción át hirdette az alapos és pontos munka és a magas minőség filozófiáját, és ezzel vált a Belváros egyik legismertebb üzletévé (Petőfi Sándor utca 17.).

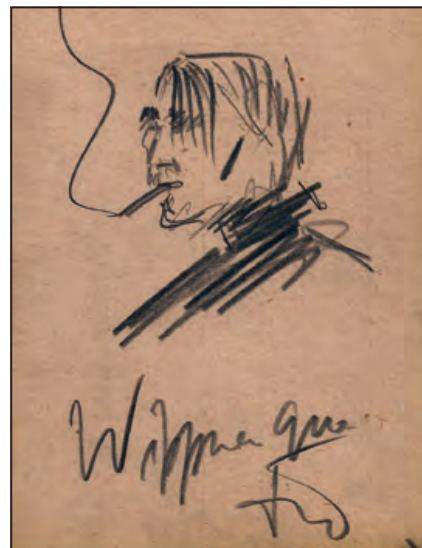
Hegyvidéken

A Hűvösvölgyet és környékét fémjelző számtalan kerthelyiség mindegyike megtelt egy-egy napfényes-kirándulós napon, a villamos százával szállította a Nagyrétre az embereket, családokat és baráti társaságokat, akik a mai vendéglő-

sők álmaiban szereplő mértékben lepték el a kecskelábú asztalokat és összecsukható székeket.

A Balázs család például panziót is építtetett a vendéglője mellé, amely így – oszt-rák mintára – nemcsak kiránduló, hanem nyaraló-üdülő helyként is vonzotta a budapestieket. Ismertségét nyilván az is segítette, hogy a villamos-végállomáshoz a legközelebb volt, s az akkor is elég hosszú, fárasztó utazás után az első felüdülési helyet biztosította a hideg, friss csapolt söre vágyóknak. Még jóval a villamos-korszak előtt alapította meg *Balázs Antal* a vendéglőt: 1800 körül. Száz évvel később, 1906-ban *ifjabb Balázs Antal* már büszkén állt ki a kapuba személyzetének legfontosabb tagjaival és családjával. A fotón az idős vendéglős mellett a 3. generációs Antal látható feleségével, sőt a 4. generációs is látszik – még édesanyja kezében.

Váradi Albert eredeti rajzai a Wippner vendéglőről (postai levelezőlapok, 1920.)

A Hűvösvölgy nevesebb vendéglátó helyei voltak még: *Schüller Gyula*, majd *János Hársfa* vendéglője a Hidegkúti út 84-ben; a Holtzspach nyaralótelep az Orvadászhoz címzett vendéglőjével, ahol a híres *Öreg Rácz Pali* zenekara játszott hétvégeken. A *Nemec* nők Bagolyvár Kioszkja a Mária Remetei út 54. alatt előkelőbb vendégeket is fogadott, akik saját vagy bérelt fogataikkal érkeztek ide a hétvégeken igen szép számban.

Sok kisebb büfé, vendéglő működött még a környéken sokszor változó tulajdonosokkal, de tartósan jó minőséggel.

Wippner Mihály, a virilista

A Hegyvidék nagyon sok jó hírű vendéglője közül még egyet emelünk ki, amely Máriaremetéhez kapcsolódott: *Wippner Mihály*ét, a Remetéhez cégerezve. A hely és a család történetét szintem legjobban *dr. Czaga Viktória* főlevéltáros foglalta össze egyik helytörténeti előadásában.

„*Wippner Mihály, Hidegkút virilis polgára, ami annyi jelent, hogy vagyona révén a községi képviselőtestület tagja, tehát nem kell őt mególasztani. Minden jel szerint nem szegény ember: a Gasthaus zum Einsiedler – A Remetéhez címzett vendéglő és kávéház tulajdonosa. (...) A hírnévre jellemző, hogy Gundel Imre a nagyhírű vendéglőscsalád leszármazottja, aki megírta Budapest vendéglátásának történetét, Wippner Mihály vendéglőjét is számon tartotta, mint amelyik „rák és szárnyas ételeiről híres – és habos kávéjáról. (...) Vendéglőre az elegáns, úri társaságból került ki. Olyan vendéglő volt, ahol nem a tulajdonos otthonos kényelmét, hanem a vendég érdekeit nézték, s a hely eleganciáját a gyors és figyelmes kiszolgálás, a frakkos pincérek sora is emelte.*”

Vendége volt – többek között – Honthy Hanna, de az elegáns és szép Simon Böske is, aki az 1920-as években miss Magyarországon, majd miss Európa lett. (...) Egy korabeli fotót szemlélve az is kitérűnik, amiért kedvelt lehetett: a gesztenyefákkal övezett, hatalmas, árnyas kerthelyiség.

(...) A tulajdonos halála után özvegye vitte tovább a céget, majd jöttek a háborús esztendőök. Az 1943-ban bezárt vendéglő már nem nyerte vissza többé azt a funkcióját, hogy elegáns vendéglő és kávéháza legyen Pesthidegkútnak. A szovjet csapatok által istállónak, tankszerelőműhelynek használt, majd kocsmává lefokozott épületet a tulajdonos – baráti vagy elvtársi figyelemzetetésre – 1952-ben „önként” ajánlotta fel a magyar államnak. A II. kerület kultúrházat létesített benne.” (Megjelent a Hidegkúti Fókusz 2001. decemberi számának 14-16. oldalán.)

A szerző „elegáns, úri vendégekorról” beszélt, ezt igazolja egy amatőr(?) rajz-levelezőlap sorozat is a vendéglő és látogatói karikatúráival. Mindenek előtt Szabó Lőrinc portréja tűnt fel nekem, mely 1920-ban készült a Wippner vendéglőben. A rajzokat készítő grafikus (a szignóját elemző barátom szerint) Váradi Albert (Nagyvárad, 1896 – Párizs, 1925) lehetett, aki a Színházi Élet és a Képes Újság illusztrátora is volt. Byssz Róbert és Pólya Tibor kollégájaként, és karikatúrákon kívül – rövid életéhez mérten – nagyon sok színvonalas kottacímlepet és reklámgrafikát is készített.

A vendéglő utóéletéhez kapcsolódik egy fotó-képeslap 1941 júliusából, melynek felirata: „Wippner Mihály vendég-

Gulyás Party. Gálffy János a vendégek között – éppen édesanyját átkarolva (eredeti fotó 1984-ből – minden vendég kapott ilyen!)

Váradi Albert eredeti rajza a Wippner vendéglőről (postai levelezőlap, 1920.)

lője és kávéháza, Húvösvölgy, Telefon: Pesthidegkút 10.” A képen jól látható a hétvégi vendégáradatra felkészülten várakozó 12 fős személyzet és az öttagú cigányzenekar.

Utóhang

A klasszikus kérdés: „van-e élet a halál után?” Húvösvölgyre is igaz; az örök nosztalgizálásban úgy gondoljuk, hogy 100 évvel ezelőtt volt az „igazi”, a II. világháború után minden megszűnt, elsorvadt. A vélekedés ellenkezőjének bizonyítására felidézem a közelmúltat:

A II. világháború után valóban minden megváltozott, a budapestiek kirándulókedve is nagyon nehezen tért vissza. Ezért elsorvadtak a hegyvidéki vendéglők, az államosítással nagy részük megszűnt. A Balázs

vendéglő az állami vállalatnál még a 80-as évek végéig működött, azután leégett, és nem épült fel többé. A Húvösvölgy utolsó gasztronómiai szennációja szerintem a Gulyás Party volt, az Ibusz egyik legjövendelmesebb belföldi vállalkozása. 25 éven át működött napi 250–400 vendéget kiszolgálva! Ez fejenként 15, később 30 német márká bevételt jelentett a cégnek! Vendéglátás szempontjából a „feltaláló” Gálffy János, és ő volt a vendéglős is 25 éven keresztül.

János bűvészként szerepelt a legkülönbözőbb műsorokban a világ sok országában, főként a Fővárosi Nagycirkusz produkcióiban. Később porondmesterként működött, és ezt a gyakorlatát ültette át a Gulyás Party működtetésébe is.

Alapelve az volt, hogy „úgy bánok a vendégekkel, mintha otthon a saját barátaimat fogadnám”. A villamos végállomástól mintegy két-háromszáz méterre lévő egység (akkori címén Vörös hadsereg útja 215.) naponta 6–8 kiránduló buszt és külföldi csoportot fogadott. A külföldi vendégek nagyon jól érezték magukat, egyrészt a jó minőségű gulyás és a remek borok miatt, melyekből annyit fogyaszthattak, amennyit akartak; másrészt azért, mert János minden egyes társasághoz a saját nyelven beszélt pár mondatot, természetesen angolul, németül, franciául, továbbá a különböző arab nyelvjárásoktól, a finneken és észteken túl a japánokig és brazilokig mindenkire!

A rendezvényt a hivatalos kultúra-bajnok újságírók lenézték, szidták, giccsnek tartották. De sem a szolgáltatásaiban, sem anyagi eredményeiben, sem az elégedett és sokszor visszatérő vendégeiben a mai napig senki sem tudta felülmúlni...●

A képek forrása a szerző gyűjteménye.

Határok

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tanyi Adrienne

Évi rendes angyalföldi sétánkat egy lételeméleti kérdés vizsgálatának szenteljük. Jelesen, hogy miféle hatással vannak egymásra (sőt, hogy vannak-e egyáltalán) az egymás mellett élő kultúrák, tájak, emberek. Pontosabban: hogy e kultúrák találkozási pontja (ezúttal nagyon is konkrétan, földrajzi értelemben elképzelve a dolgot) vajon milyen arcot mutat – hogy van-e, lehet-e egyfajta sajátos határkultúráról beszélni ebben az esetben?

Némi történeti jellegű megjegyzés persze nem kerülhető el. Mert azt persze minden gyerek tudja, hogy a tizenharmadik kerületet, melyet hebehurgyán és tudománytalanul Angyalföldnek szoktak nevezni, a várospolitikusok hajdan több különálló egységből eszkábáltak össze. (Ebben nincs semmi különös, majd minden budapesti kerület ilyen, főleg a külsőbbek: így se nagyon lehet kezelni a várost, hogyan lehetne, ha mondjuk, ötvennyolc kerületből állna?) Angyalföld, szorosán véve – miként a sláger helyesen mondotta – a Váci út és a Lehel út között volt fellelhető, és sokáig a város körüli szürke zóna gya-

nús és félelmes részének tűnt. (Engelfeld elnevezése is, több kútfő szerint, a helyi angyalcsinálók magas számára utalt, más kútfők szerint viszont nem.)

Újlipótváros ugyanakkor mindig is a belváros nyúlványa volt, oda is számította magát, pedig szorosán véve csak a múlt század húszas-harmincas éveitől lett igazán elegáns és belvárosias. Ez a két rész a mai tizenharmadik kerület két legismertebb, s egyben legeltérőbb arca. De a szakemberek külön említik Vizafogót, mely egykor tényleg csak a Rákos patak torkolatát jelentette, ahol a legtöbb vizát fogták (a viza egy nagy hal, biza! – boc), ma azonban

már elnyújtózik a Váci útig. És a helytörténészek számára külön alkerületnek számított a Lőportárdűlő is, noha az mára – az újabb utcanévtáblák tanúsága szerint – teljességgel beleolvadt Angyalföldbe. A Lőportárdűlő, miként a neve is mutatja, a honvédség kezelésében lévő egykori területet jelenti (földrajzilag úgy képzeljük el, mint Újlipótváros tengelyes tükröződését a Váci útra), ahol még ma is rengeteg nyoma maradt (épületek, utca nevek, sarkos városrendezés) e fontos ténynek. E négy történelmi egység mai határait látogatjuk meg tehát, igyekezvén választ adni a bevezetőben magunknak feltett kérdésekre.

A legegyszerűbb dolgunk a Dráva utcával van. A Dráva utca, mióta az eszét tudja, határutca, amiből a határ volt előbb: egykor itt húzódott a váci védgát egy szakasza. Amióta utca, Drávának hívják, s 1938 és 1950 között ez volt az V. és XIII. kerület határa. Valaha nem kellett éles szem ahhoz, hogy lássuk: két világ tekint itt, gyanakodva, egymásra. (Elég, ha csak a vizafogói barakksorra utalunk.) Mára azonban nyoma sem maradt ennek az élménynek. Az utazó, aki nem ismeri a kerület történetét, és még nem olvasta (helytelenül) dolgozatunkat, nem is sejtheti, hogy valahai határon áll: itt a két világ tökéletesen egybeolvadt. Igaz, a Duna közeli sétány csak az újlipótvárosi részen épült ki (sőt, tavaly meg is újult), s a páros oldal eleganciáját emeli az alig harminc éves szálloda is, mely egykor gyógyvizéről volt híres, mostanában inkább a benne megforduló sportcelebekről az – de a páratlan oldal fényét meg a szépen felújított trafóház emeli, az Elektromos Művek büszkesége. Kár, hogy előtte egy ütött-kopott faház (őrbódé, mi más) rontja az összképet. Melyhez még egy használt autótelep (a telep is használt, meg az autók is, utóbbiak a válság előtt még vadonatújok voltak) meg egy olasz cipőbolt (azelőtt jó nevű masszázsszalón) társul. Följebb vi-

megcserélnék őket, az se tűnne fel senkinek. (Az ott lakókat meg a szédülőseket persze kivéve.)

A Lőportárdűlő és Angyalföld határa sem régen, sem ma nem volt határozottan kijelölhető, még ha erre történtek is bizonyos kísérletek. (Dózsa György út – Szabolcs utca – Róbert Károly körút – Váci út.) Már csak

ma is, sajátos árnyalatot adva az egyébként hol falusias, hol lakótelepies környéknek. Ez az érzés (a Honvéd Kórház széles sávja miatt) átnyúlik a körúton is, mélyen behatolva az „ősi” angyalföldi világba. S bár a Lehel téri piacról már csak a régi idők búvárai tudják, hogy egykor temető állt itt, azt a mai utazó is észreveheti, hogy a Tűzér utcai

szont, a Váci út felé haladva, megfordul a trend: panelházak itt is, ott is, de a Vizafo-gón épültek újabbak is, szebbek is, ráadásul a páros oldalt meg egy ütött-kopott üzletsor hozza szintbe: egy szó mint száz, a Dráva utca nem határ ma már, egymásba nőtt a két oldal, ha egyetlen mozdulattal

azért sem, mert míg a honvédségi épületek tömbje (az Albrecht főherceg laktanya és kiszolgáló épületei, beleértve a Szabolcs utcai kórházat is) eredetileg a Lehel útig alkottak egy tömböt, egyéb honvédségi létesítmények szerteszét belepték az Aréna és Fóti utak környékét (ma Dózsa és Kassák), s lepek be

vívóterem egykor zsinagóga volt – itt állt, a hajdani izraelita temető szomszédságában. Mi most a Klapka és a Kassák Lajos négyszögében kalandoztunk kissé, úgy fogva fel, hogy az egykori Angyalföld és a Lőportárdűlő határán járunk. Mögöttünk is, előttünk is toronyházak, a Klapka utcá-

ban megroggyant üzletsor: meglepően sok a vagyonvédelmi szaküzlet és meglepően sok ment tönkre közülük – e kettős tény egyfelől arra utal, hogy a helyiek egy része a katonalétből megpróbált átlépni a civil életbe – kevés sikerrel – másfelől meg arra, hogy a környéken nemigen akad védendő vagyon. Az üzletsort egy szordínóban működő üzletlánci önkiszolgáló zárja le, előtte háromnegyedig üres parkoló. Egy öreg FIAT-ban nagy létszámú török család várja vissza a család fejét, a kocsni hangszórójából érkező orientális zene belepi a környéket. Hallják a keresztutcák apró házai éppúgy, mint a környékbeli csupa-üveg irodaházak. A túloldalon a hajdani karcsú raktárakból

összetákolt Honvéd kézilabdacsarnok ijeszti a sétálót. Ahogy ez a látvány nem csábít kézilabdázásra, úgy a Klapka utca túloldalán büszkélkedő Laktató gyorsétterem sem étkezésre. Hanem a Kassák Lajos utca itteni szakasza bizony, sokakat csábítana lakhatásra. Elegáns (többségében egyemeletes, egy családra tervezett) házak sorakoznak itt (építette Nagel Jenő, hirdeti a márványtábla az ötvenkettes számon, például), s ilyenfélekkel találkozhatunk a „határ” túloldalán is, a Béke tér környékének megmaradt régi részén. Valami békebeli illata van itt a világnak, melybe különös jókedvet lop az a modern, erős színekkel rajzolt épület, mely minden erre járó fényképész kedvence lesz.

Határjáró bolyongásunkat fejezzük be a Lehel út indulásánál: merthogy itt valószínűleg is határhoz érünk. A Lehel tér jobb kézre eső oldala (már ha Angyalföld felé nézünk, de merre is nézhetnénk másfelé?) ugyanis már Terézvárosához tartozik. Egyetlen házsor ez, benne különféle üzletekkel (széfbolttal meg tévéshoppal meg ilyenekkel), melyek egykor, amikor a ház még a vasúttársasághoz kötődött, szolgáltató jellegű boltok voltak. (Közért, Patyolat, effélék.) Változatlan csak a kocsi maradt, melynek csak a neve változott az elmúlt száz évben, a funkciója nem.

Jó tudni, hogy mindig van, ami összekötő tájakat, évtizedeket. ●

TÁRGYESET

A szerencse fia

szöveg: Buza Péter, fotó: Sebestyén László

– Igen jó embere volt *Margó Ede*. A szobrász. Ahogy atyai apanázs-barátságot ápolt a művész- és íróvilág számtalan más sztárjával is, s nem csak, ha történetesen szép nők voltak – fog hozzá magántörténetéhez *Krausz Simon*ról, a legendás bankárról unokája, a nyugdíjas mérnök, *Érdi-Krausz György*. S közben a fény felé fordítja az

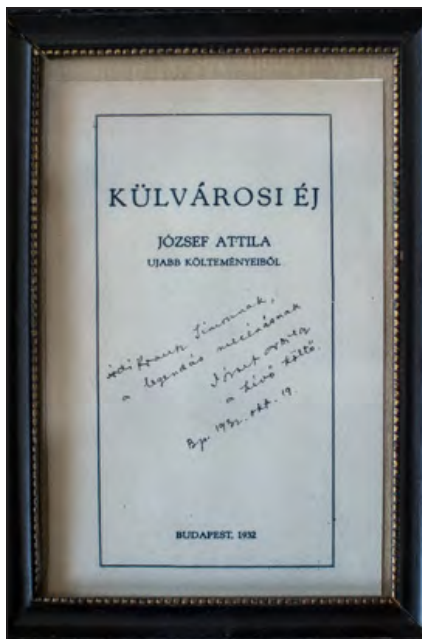
asztalon az előkészített tárgyat, az alkar nagyságú, egészalakos, kéményseprőt formázó bronzfigurát. – Poénból kapta, valamelyik születésnapjára. Nyilvánvaló utalással arra, amit mindenki tudott-mondott, ha a nagyapám szóba került: „Simi a szerencse fia!” Sok éven át kapott aztán, főleg idősebb korában a jó ismerőseitől, a

családtagoktól is olyan tárgyakat – hamutartótól a díszszekendőig –, amelyekbe ennek a véleménynek a szimbólumát gravírozták, hímezték, festették bele. Patkót, négylevelű lóherét, és: újra kéményseprőt.

Es tényleg a szerencse fia volt. Került bármilyen helyzetbe – mert került! nagyon is, és egészségtelenül gyakran – ő maga is mindig tudta és vallotta: születni tudni kell. Holott egy szegény pesti szénkereskedő fiának született... Úgyhogy talán az a helyes, ha azt mondom: beletanult a születésbe. A szerencsébe.

Tudta azt a fél világ, nem csak a fővárosban, hogy már a saját élete történetének szinte a legelején biflázza a szerencsét. Ahogy megírta annak idején *A pénzember* című memoárjában. A Kereskedelmi Akadémián felelés elleni részvénytársaságot alapított. Akik csatlakoztak, reggel bejelentették, hogy felelnek-e az egyik vagy másik tárgyból aznap. Mindenki annyit fizetett, amennyit akart. Ha az illető felelt, visszakapta a pénze négyszeresét, ha elégtelenre: a hatszorosát. Az alaptőke kezdetben öt forint volt, amit húszkrajcáros részvények árából raktak össze. Később a sokszorosára gyarapodott. Ez egy hosszú, másfél nyomtatott oldalas történet, és sokkal bonyolultabb ennél. Ami viszont a lényeg: amíg működött, jó üzlet volt. Az első a majdani sok közül.

De a rossz (végű) üzleteinek is életben maradt minden tanulsága. A nemessé tett érdi *Krausz* mindig talpra esett. Vakmerő tőzsdésként lett hírhedt hőse a pénzvilágnak, ebben a minőségében éppen háromszor ment csődbe. Sok-sok embert, aki rábízta a pénzét, rántott magával. Azt nem mondom, hogy nem haragudtak rá, de az idő tájt sokkal többen tudták, mint manapság, hogy ez a műfaj a játék minden résztvevője számára kockázatos. Számolt ezzel a nagypapa is. Olykor megkérdezték tőle, nem gondolt-e arra, hogy ebben a helyzetben az egyetlen kiút, ha öngyilkos lesz. Mint például kollégája, *Paupera*, a bankár, aki *Bajor Gizi* férje volt. Dehogy! Élni szép! Pedig volt rá eset, hogy még a tüzelőt is kihordatták a hitelezői a pincénekből. Elvitték szegény apámnak, Gyurinak, a fiának az ólomkatona-gyűjteményét is. De nem érdekelt, hogy szegény lett éppen. Egyszer egy ilyen mélyponton Bukarestbe vonatozott. És a hálókocsi-kalauznak, ahogy szokta, fedelmi borralót adott érkezéskor, a vasútinál háromszor nagyobb havi fizetésnyit. – Elnök úr! – szólta rá a titkára – Már nem állunk ilyen jól... – Miért ne adnék? Tehet az a kalauz arról, hogy én tönkrementem?

A mecénaturát se hagyta abba, akár milyen rosszul állt a szénája. *József Attila, Molnár Ferenc, Keresztúry Dezső, Bródy Sándor, Kiss József, Várnai Zseni, Karinthy Frigyes* járkáltak hozzá rendszeresen „kölcsonért”. – Kölcson! Szó se lehet róla! Ajándék. Ha én kölcson adok neked, vissza kell fizetned. Ha vissza kell adnod, megharagszol rám. Ha nem adod vissza, én haragszom meg rád. Kinek van erre szüksége?

Tudott élni. Remek lakásokat bérelt, soha nem lakott a sajátjában. Pontosabban volt

egy városi nyaralónk, mármint a családé, a Normafa utca 26-os számú. Szokásosan bérebe vett és kedvére berendezett magának valamilyen exkluzív részén a városnak egy-egy pompás otthont. A Stefánia közben, az Andrássy úton – most Dél-Korea követsége a 109-es szám alatti palota –, oda készíttette ezeket a mennyezetig érő könyvszekrényeket, amelyeket most itt látsz. Pazar otthonai voltak, ahonnan aztán gyakran lehetett távol. Társaság, fogadások, utazások. Meg persze nők. A legelső. *Titkos Ilona*, a színésznő, akinek a születésnapjára repülőt bérelt, hogy a lakása fölé repülve megszórja vörös rózsákkal azt a házat. Vagy a híres énekesnő, *Jericza Mária*, aki főleg Bécsben lépett fel, de ez igazán nem volt akadálya, hogy igényeik szerint találkozhassanak. Kapott Simitől – ez volt a szokásos neve a családban is – egy gyönyörű gyöngysort. Persze hogy igazgyöngyből. Mikor legközelebb Pestre jött a díva, keservesen panaszkolta, hogy elszakadt, s elveszett azokból legalább öt. A nagypapa pótolta. Megint jött, megint pótolni kellett. A végén már leért a köldökéig... Volt a családnak egy nagyon-nagyon jó barátja. Született a családjában egy egy kisfiú. Együtt nevelkedtünk szinte, minden nap velünk játszott. Most bankháza van Londonban. Mondja az édesanyám az édesapámnak – aki olyan prűd mérnökember volt, ahogy az a nagykönyvben le van írva. – Te, ez éppen olyan, mintha az apád fia lenne... Az apám elpirult: – Azt hiszem, az.

Az úgynevezett magánéletben is mindig a kalandot kereste. Az aztán tényleg nem lehet véletlen, hogy éppen őt sikerült rávennie 1904 nyarára az Ós-Budavára csódközelbe került igazgatójának, *Décsi Gyulának*, hogy finanszírozza az első pesti bikaviadalt. *Rudnay* főkapitánytól is csak ő tudta megszerezni a dologra a hatósági engedélyt. Megírták már sokszor, ti is megírtátok, befuccsolt ez az állatkerti látványosság. A bikák nem vadultak a viszketőporos „kezelés” hatására se, a közönség vért kívánt, és talán meg is kapta volna, ha nem terjed el a híre, hogy most aztán *Pouly*, a spanyol torreador tényleg ledöfi a fenevadat. A készülő szenzáció telt házat vonzott, ám váratlanul *Schmidt* rendőrfelügyelő bukkant fel az aréna porondján, kicsörtetve az alagútból. A vér és kaland elmaradt.

Hogy mi maradt utána? Az emléke biztosan. Mit hagyott ránk? Hát vagyont, azt nem. Tárgyat is alig valamit. Azokat az elismervényeket, amelyeket költőktől, művészekről kapott, mert úgy gondolták, mégse veszik át papír nélkül az adományt, az apám egy rossz tanácsot követve elégette.

A szénkereskedő fia, Krausz Simi, aki megkapta a nemességet és vele az érdi előnevet *Ferenc Jóskától*, éppen időben, 1938-ban, hatvanhárom évesen meghalt. Merje még valaki azt mondani, hogy nem volt a szerencse fia! ●

A nagypapa (balról) és az unoka, Jericza Mária fényképével

A NAGY HÁBORÚ

Szobor az áldozatkészségről

Bedő József

forrás: FSZEK Budapest Gyűjtemény

Szoboravatás a Deák téren

Az első világháború értékjeit, köztük az adományjegyeket rendezve keltette fel az érdeklődésemet egy levelezőlap formájú nyugta, amelyben „A Nemzeti Áldozatkészség Szobrának végrehajtó-bizottsága ideiglenesen igazolja, hogy 22 730 szám alatt ötven korona a lovasszoborra elhelyezendő egy darab 1 pikkelyes lemez megváltásául az elsettek özvegyei és árvai s a rokkantak alapja javára a mai napon lefizettetett.”

Az adománygyűjtés ilyen különleges módjára valószínűleg a bécsi Schwarzenberg térre tervezett Wehrmann im Eisen című hársfaszobornak, magyar szóhasználatban a „vashonvédnek” az előkészületei adták az ötletet. Joseph Müllner professzor alkotásának egyrészt a Monarchia katonáinak hősiességét, másrészt a beleverendő

„jótékonyági” szögek révén az otthon maradt lakosság háborús áldozatkészségét kellett volna jelképeznie.

1915. február végén több napilapban megjelent a felhívás (erősen rövidítve idézem): *A Magyar Nemzethez! A művész szobrot farag a fából, a nemzet áldozatkészsége pedig érche önti, hogy éppen összetételének csodálatosságával végtelen időkig hirdesse a magyar társadalom dicsőségét. Szobrot emelünk magunknak büszke hiúsággal, hogy fiaink, unokáink, elkövetkezendő új nemzedékek megcsodálják alkotásunkat, és ha hasonlóan történelmi idők szereplői lesznek, tanuljanak belőle. Szobrot emelünk magunknak szerény alázatossággal, mert nem magunkért csináljuk, hanem heroikus csaták borzalmas tüzeiben elpusztult hősök özvegyeier, árvaier, kezét, lábat*

vesztett, megvakult, boldogtalanná tett nyomorék, rokkant hőseinkért. Szobrot emelünk magunknak jogos kérdéssel, hogy az egész világ lássa a dicső magyar nemzet kimeríthetetlen erőbírásának gyönyörű szimbólumát!

Megalkotjuk a Nemzeti Áldozatkészség Szobrát!

Mi, akik most Ő Felsége Apostoli Királyunk legkegyelmesebb pártfogása, – Augusztai kir. főhercegasszony és Károly István kir. főherceg Ő fenségeik magas védnöksége, – gróf Tisza István m. kir. miniszterelnök, Csernoch János bíboros hercegprímás és báró Hazai Samu m. kir. honvédelmi miniszter díszelnöksége alatt ezzel az indítóánnyal lépünk a magyar nemzet elé, – úgy tervezzük, hogy az emlék megalkotásában közvetlen közreműködéssel

vegyen részt a magyar társadalom minden tagja. A művész fából kifaragja a szobrot, a hazafias társadalom pedig az adakozók nevével bevészt apró fémpikkelyekkel borítja azt be. (...) A szobor Mátyás király ragyogó korának büszke lovagját ábrázolja (...) Ha majd felvirrad az áldozatkészség napja, olvassa fel a szenvedés zord jégmezejét és szárítsa fel a könny-harmatot, amit özvegyek, árvák és minden életörömtől megfosztott rokkantak hullajtanak!

A Gyorssegély-Augusztai Alap és a Hadsegélyező Hivatal által létrehozott Nemzeti Áldozatkészség Szobor végrehajtó-bizottság a mű elkészítésére Sidló Ferencet kérte fel, aki a felkérésben szereplő lovagot Andrea

Verrocchio Don Colleoni zsoldosvezér Vencében található lovas szobráról mintázta. Az adakozók neveit tartalmazó díszes album és a propagandaplakát tervezésével Basch Árpád festőművészt bízták meg.

A Nemzeti Áldozatkészség Szobor végrehajtó-bizottsága még a szobor leleplezése előtt körlevelekkel fordult a helyhatóságokhoz, egyesületekhez, társulatokhoz, kérve őket, hogy mindent tegyenek meg a szoborakció sikerének érdekében. Aláírási íveket bocsátottak ki, amelyek a társasági pénzgyűjtésre adtak lehetőséget. Az eredeti elképzelés az volt, hogy az ország minden pontján helyi szoborakció-csoportok alakulnak, amelyek szervezik az adományok gyűjtését. A belügyminiszter pedig felhívta a helyhatóságokat, hogy ne létesítsenek saját szögezendő emlékművet, mert ez csökkenti a központi alapokba befolyó adományösszegek mértékét. Felhívása sikertelen volt, mivel több helyen is felállítottak vashonvédeket.

A Nemzeti Áldozatkészség szobrát 1915. szeptember 12-én avatták fel a Deák téren, az Anker Biztosító székháza előtt. Az avatáson maga a miniszterelnök, Tisza István is jelen volt. Az ünnepi beszédet Csernoch János, Magyarország hercegprímása tartotta.

Az adományozásról emléklapot is adtak, amelyen feltüntették, hogy pontosan hova helyezték fel a lemezt, amelybe sokan a nevüket is beleüttették. A szoborakcióhoz további 2 koronáért pedig meg lehetett vásárolni a Nemzeti Áldozat Jelvényét és a szobrot ábrázoló többfajta képeslap árából is 10, esetenként 20 fillér került a jóté-

konyossági alapba. A források szerint 2 év alatt 450 ezer korona volt a bevétel, amelyen az Augusztai Alap és a Hadsegélyező Hivatal fele-fele arányban osztozott, és a befolyt összegeket a hadirokkantak, valamint a hadiárvák és özvegyek támogatására fordították.

A szobor sorsa nem volt olyan sikeres, mint az adománygyűjtés: a háború befejezése után nem fordítottak gondot a megóvására, így az a „relikviagyűjtők” áldozatává vált. „Néhány hét óta (...) furcsa dolgok történnek az Áldozatkészség szobra körül. Dél tájban kisiskolások jelennek meg (...) kis vésőkkel és zsebkésekkel felszerelve és sorra fessegették le a pikkelyeket. Már minden iskolás fiú sapkáján van egy ilyen bronzpikkely. Az iskolában rendes adásvétel tárgyát képezi” – írta a Bulvár 1919 februárjában. A háború után a szobrot szétdarabolták, darabjai a Kiscelli Múzeum, illetve a Hadtörténeti Múzeum raktárába kerültek.

Írásom adatai L. Juhász Ilona és Szabó Dániel tanulmányaira támaszkodnak: Neveitek e márványlapon... a háború jelei (adalek a világháborús emlékek etnológiai szempontú értelmezéséhez), in Jelek a térben, Liszka József szerk., Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2010, Komárom, illetve Vaskatona, vaskorona, vasturul. A nemzeti áldozatkészség szobrai az első világháborúban, in Az Etnológiai Központ Évkönyve 2010, Liszka József szerk., Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2010, Komárom, valamint A nemzeti áldozatkészség szobra (Avagy fából vaskatona). Budapesti Negyed 1994. 1. szám. A nyomtatványok forrása saját gyűjteményem. ●

ÖTVEN ÉV

Metróra, magyar!

Csontó Sándor

„Hétre ma várom a Nemzetinél ott, ahol a hatos megáll!” – hangzik a régről ismert nóta. A négyes-hatos villamosról ma is tömegek szállnak le naponta a művésznőről még életében, 1920-ban Blaha Lujza térre keresztelt budapesti csomóponton. A Nemzeti Színháznak méltatlanul már csak egy koszos kődarab állít emléket. Se híre, se hamva Wassermann Jónás híres kávéházának, melyet az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület tiszteletére EM-KÉ-nek nevezett el. A Corvin még romjaiban is szerethetőbb, mint a mellette lévő üveges tekintetű szellempláza. Mivel gazdagodott hát ez a nevezetes placc az elmúlt fél évszázadban? Csak egy metrómegállóval.

1965. szeptember 22. Cserhalmi Béla művezető, Kelemen Imre építési ellenőr és Grünfeld Sándor művezető a tervrajzot tanulmányozzák a Metró földalatti vasút mozgólépcső alagútjának építésén, a Lenin körút és a Rákóczi út sarkán

Ha valamiben, akkor ebben tényleg első voltunk a kontinensen, mármint a kéregalatti építésben, míg mára inkább a megfűrt tervek között kotorászhatunk. A budapesti, akkor mindössze 3,8 kilométer hosszú Millenniumi Földalatti Vasút alig húsz hónap alatt készült el 1896 májusára, és világszenzációnak számított, mert még Párizs, New York és Bécs is mögöttünk kullogott. „Aból bizony nem lett gyorsvasút, hanem csak földalatti tramway!” – fanyalgott mégis a korabeli kritika. Aki gyermekként utazhatott rajta, majd túlélte két világháborút, és nem disszidált ötvenhatban, csak nagyapaként metrózhatott megint új vonalon: 1970-ben. Elblicceltük a főunkat, pedig látványos és grandiózus tervekben nem volt hiány.

Alagút, vonal, hálózat

A Budapesti Hírlap még 1894 nyarán közölte a meglepő hírt: *Braunecker Lamoral* báró és *Visnovszky Sándor* ajánlatot tettek a miniszterelnöknek, hogy a budai és pesti oldalt a Duna alatt több helyen utakkal kötik össze. „A miniszterelnök mint pénzügyminiszter a következőkben tudatta elhatározását az ajánlattevőkkel. A tervezett négy alagút közül az eskütéri és fővámteri alagutak kérdése két új Dunahíd építése következtében tárgyalanná vált. A Boráros-téren pedig ez idő szerint sem alagutra, sem hidra szükség nincs. Az új országház melletti Duna szakasz két partjának alaguttal leendő összeköttetése ellen azonban a miniszternek elvileg kifogásai nincsenek.”

A kalandorokat elmosta az idő, az alagút viszont jóval később mégis csak megvalósult ezen a helyen. Megkapta ugyanis az engedélyt *Reymond-Schiller Lajos* és *Zipernowsky Károly* „Magyar Metropol Vasút” nevű kezdeményezése (lásd Budapest 1968/8., 38-39.), amely három irányban próbálta meg a forgalmat kijelölni. Legérdekesebbnek az Újépülettől (Szabadság tér) a Duna alatti alagúton a Városmajori fogaskerekű vasútig vezető szakasz ígérkezett. Beválatlan maradt, mint a Magyar Ipar- és kereskedelmi Bank részvénytársaság váltója.

Sokkal komolyabb produkcióval lépett színre *Zielinski Szilárd*, aki 1901-ben Budapest forgalmi viszonyainak rendezése és a központi fővasút című disszertációjával elsőnek szerezte meg Magyarországon a mérnökdoktori címet. Fényképekkel és rajzos illusztrációkkal kiegészített tanulmányában a Budapestre bejövő nagyvasúti vonatokat két csomópontba, úgynevezett szerelő-pályaudvarokra irányította, a város

északi részén Rákosrendezőt, a délin a mai Kőbánya-Kispest állomás területét jelölve ki. „Ily módon Budapestnek összes vonatai e két pályaudvarba gyűjthetők s nem marad más feladat, mint e két pályaudvar között oly forgalmat létesíteni, hogy az utasok ne csak e helyeken, hanem a főváros súlyvonalában a nekik legkedvezőbbben fekvő pontokon szálljanak ki, avagy üljenek be a vonatok kocsiába.” Ezért a két pályaudvart a föld felszíne alatt irányonként két-két sínpárral rendelkező vasút kötné össze három közbeeső megállóval: a Nyugati pályaudvarnál, a Károly körút és a Kerepesi út sarkán (Astoria), és az Üllői úti kaszárnyánál, a mai Ferenc körútnál. A hazai „vasbeton-építészeti atyja” a felszín feletti objektumokba szállódat, éttermet, kávéházat álmodott. A Keleti pályaudvar mint shopping center, remek meglátás!

1921-ben a millióra duzzadt nagyváros közlekedését *Sztrókay István* – a BSZKRT későbbi vezérigazgató-helyettese – hamburgi minta alapján kívánta megszervezni. A tanulmány lényege a ma is meglévő fő közlekedési tengelyeket követi, e szerint a 90 kilométer hosszú gyorsvasúti hálózatnak csak a harmadrésze – a belvárosi szakaszok – került volna a föld alá. A külterületi részeken, például a Hungária körúton magasvasútként épült volna meg, a Rózsadombon és a Gellért-hegyen alagúton folytatódott tovább.

„Azt hiszem, hogy Budapesten is a földalatti vonalakat csak az okvetlenül szükséges mértékben szabadna alkalmazni. A hosszú radiális vonalakon, a beépítetlen külterkelken töltést és nyílt bevágást, a széles külterkelki utakon pedig viadukt-vasutat kellene építeni. Ismétlem, hogy a városi gyorsvasutak finanszírozásának a vegyes építőrendszert a kulcsa.”

*Zelovich Kornél*nak, a Műegyetem rektorának 1931-es véleménye szerint városunk olyan pontjain érdemes és kell földalatti vasutat építeni, ahol sűrűn lakott területek, szűk utcák vannak és nagy tömegű utasra lehet számítani, még akkor is, ha a beruházási költség nagyobb, mint a várható megtérülés.

Fúrás, leállítás, beomlás

1942-ben *Gáll Imre* és munkatársai tollából született meg a fővárosi metróhálózat alapelve, amelyben a kelet-nyugati és az észak-déli vonal a Deák téren keresztezte egymást meg a kiscsatornát, és ezeket egy körgyűrűs járat kötötte össze. Persze a háború és az azt követő romeltakarítás és újjáépítés ismét évekre elodázta a kez-

dést, de legalább már próbafúrásokat is végeztek.

A részletes tervek kidolgozására megalapították a Földalatti Vasút Tervező Vállalatot, a FŐVATERV-et, és a Minisztertanács 1950. szeptember 17-én hozott végleges határozata után elkezdtek a munkálatokat. Az eredeti építési cél kelet-nyugati irányban a Népstadion–Déli pu. közötti 7,8 kilométer hosszúságú szakasz volt nyolc állomással. A stadion peronjai mellé állt volna be a gödöllői hév.

Magyarországon nem voltak a kivitelezéshez értő szakemberek. 1952-ben kb. nyolcezer vidéki dolgozott a helyszínen, gyakorlatilag kézi földkitermeléssel, fúrópajzs nélkül. A kezdeti sztahanovista lendület pár év alatt kifulladt, és az építkezést 1953-ban gazdasági okok miatt leállították, mert a kormány inkább a lakásépítési programot preferálta. Ekkor a készületség 35 százalékos volt. A talajviszonyok miatt a Puskin mozinál 30 méter mélyen 200 köbméteres üreg keletkezett, egy ember halálát okozva, amit nem hoztak nyilvánosságra. Hasonló kisebb omlás okozott gondot a Rókus kórház és az Uránia alatt, és a folyamatos vízbetörésekkel is küzdöttek.

A céldátum: 1973

1959-ben az MSZMP kongresszusa döntést hozott a folytatásról. Az építés 1962-ben indult újra, és 1973-ra írták elő a befejezését. A tíz kilométerre növelt távolságot tizenegy megállóra osztották el, a végét az Őrs vezér tere helyezették ki. A mozgólépcsők építésénél a talajt lefagyasztották, így a talajvíz nem tudott behatolni a szerelőaknába, s a visszamelegítés előtt az alagutat le tudták szigetelni.

Az Astoria után sorban másodiknak az EMKE aluljáró következett, amelynek létesítésekor – és azóta is – a Nemzeti Színház elbontása váltotta ki a legnagyobb vitát. Felújítása állítólag 120 millió forintos anyagi terhet rótt volna a népgazdaságra, amiből akkor kitélt három aluljárórendszer komplett kiépítése.

A 2-es metrónál a legrövidebb állomásköz 598 méter, míg a leghosszabb 1775, és a forgalmi pályából 4,2 km íves, 5,8 km egyenes szakasz. Az első etapot 1970. április 4-én adták át, miután Kádár János és baráti köre kipróbálta. A teljes vonalon 1972. december 22. óta futnak az orosz szerelvények. A kiskatonák már régen elhúztak az országból, de ezek a motorkocsik még mindig futnak a síneken. Igaz, néha szikráznak és füstölögnek egy kicsit. ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

A Báthori Kávézó és Ételműhely, a dolgozók saját szavaival

A Báthori Ételműhely (először „életműhely-nek” olvastam) tesztüzeme tavaly novemberben indult, akkor még becsületkassza alapján működött a hely. Azóta egy tucatszor étkeztem ott, sportot űztem abból, hogy mindig más napszakban menjek. Nem értettem, miféle helyre csöppentem, kicsit mindig bosszankodtam. De mágius erővel vonzottak ezek a nyilvánvaló amatőrök, kezdő szolgáltatók. Főleg a belőlük áradó emberi minőség, a sok mosoly, a túláradó öröm. Kik ezek? Kisgyerekes anyák, akik már nem bírták otthon? Távoli unokatestvérek? Gimnáziumi osztálytársak? Mint kiderült, nem tudtam kitalálni. Waldorfos anyukák, akiket nem véletlenül hozott össze a sors. A középpontban Kati áll, ő szeretett volna először Új-Zélandon kávézót nyitni. A terv kútba esett, maradt a pesti helyszín. (A beszélgetést 2015. augusztus 5-én folytattuk.)

Kati mondja: Évek óta az egyik legizgalmasabb kérdés számomra, hogy hogyan hat a táplálkozás a szellemi működésre. Rudolf Steinertől, a Waldorf iskolamodell kidolgozójától megkérdezte egy tanítványa, hogy lehet az, hogy az emberek teli vannak tervekkel, melyek töredékét sem valósítják meg? A Mester azt válaszolta: A nagyipari mezőgazdaság vegyszerei kiölték a földből a mikroorganizmusokat, amelyek a tápanyagtartalomért felelősek. Ezek a minimális tápanyagtartalmú növények az ember számára csak annyi energiát adnak, amennyi a testet egyben tartja, de a kreatív, fokozott agyműködésre már nem elegendő. Lassan-lassan érett meg bennem, hogy most az egyedüli jó irány számomra egy olyan helyet felépíteni, ahol a létrehozott ételek hozzáadnak az emberek életéhez, nemcsak fenntartja őket egyik étkezésről a másikig.

Erika mondja: Katival 23 éve vagyunk barátok, együtt kezdtük az első lépéseket a hely kialakításában. Összesen 56 üzlethelyiséget néztünk meg, az egész tavalyi nyarunk a kereséssel telt. A legfontosabb szempont az volt, hogy fa álljon az üzlet előtt, ne tűzzön be a nap, széles legyen a járda és tiszta, ne legyen nagy forgalom.

Ez meglepően kevés helyen teljesíthető. Amikor a Báthori utcába beléptünk, tudtuk, hogy ez a mi utcánk, itt minden teljesül. Fél évig építettük, rendeztük be az üzletet, eddig tartott, mire minden megálmodott darab a helyére került. Itt minden bútortermészetes anyagból, kézzel készült, ami érződik is a hely kisugárzásán. Fontos volt, hogy olyan emberekkel működhessünk együtt, akikben él egy mély emberszeretet, vendégül látási öröm, akik értik, hogy az ételből csak a legjobbat szabad és érdemes adni. Tudták ezt rólunk ismerőseink, barátaink, és mindig pont a megfelelő „lányok” léptek be az ajtókon.

Eszi mondja: Kislány korom óta adni akartam, rájöttem, hogy ennek az a módja, hogy finom ételeket főzök és süteményeket sütök. Én a hagyományos magyar

Az étkezés-étkeztetés mindig szívközép-re hangoltan volt bennem. Sütünk-főzünk, átadjuk annak örömét, a kész ételben valami jó energiát. Mindannyiunk igénye volt megtalálni az értéket, olyan munkát választani, amit szívből tudunk csinálni, egymást is tanítva, inspirálva. Az örömfőzés lett közös kincsünk. Kisgyerekes anyák vagyunk, akiket különösen érdekel az az értékörzés, létrehozás, illetve, hogy átadjunk valamit magunkból egy másik embernek. Úgy gondolunk erre a helyre, mint ami jobba teszi életünket-ételünket, ahol az alkotás főzött nyelvén tudjuk kifejezni magunkat. Kerekítünk egy olyan világot, ahol fognak a tűzhely közös középpontja körül. Titkos fűszerfiókokat nyitogatunk, vendégeink karnyújtásnyira, szívkmarrákkal várjuk az eredeti megoldásokat keresőket, kedvelőket.

James Shokman felvétele

konyhát ismerem a legjobban. Nagyon szeretem ezt csinálni, és szeretek itt lenni. Egy helyről álmodtam, ahol főzhetek. Kati meg nagyon keresett valakit, aki szerelemből főz. Egy közös barátunk, egy szülőtárs ajánlott be ide, kaptam egy telefonhívást, jöttem és azonnal „összereztegtünk” Kati-val és Erikával. Mindannyian úgy gondoljuk, hogy jót szeretnénk adni, jó alapanyagokból, és jó szívvel, jó kedvvel olyan ételeket, amelyek hozzáadnak az emberek életéhez. Mindennek az alapja az emberszeretet. Mindenki egy kicsit más szeptét tudja jól a dolgoknak.

Nikó mondja: Nem ám a vak véletlen, ahogy ide kerültem, Eszi bevonzott ide, és azóta is jól a helyemen vagyok.

Ágota mondja: Waldorf iskolában tanítottok, ahonnan most egy pihenő évet vettem ki, amit mindenképpen a vendéglátásban akartam tölteni, mert szeretem ezt a környezetet. Nagyon fontos volt, hogy milyen helyre megyek, milyen ott a szemlélet. Közös ismerősök ajánlották a helyet. Amikor beléptem és körbenéztem, rögtön otthon éreztem magamat. Nagyon fontos, hogy tápláljuk az embereket, ne csak etessük őket. Remélem, olyan magokat ültethetünk el, amelyek majd kicsiráznak. Nagyon megragadt bennem, amit Kati mutatott az egyik első nap. Egy táblázat egy szakkönyvből. 100 gr hagyományosan vegyszeresen termesztett saláta vastartalma 9, a bioé 516 (!) egység. De a spenót, amiről azt hittük, hogy jó sok vasat tartalmaz

Balról jobbra: Kati, Eszti, Ágota, Nikó, Erika

az igazi tévedés, a hagyományos vegyszeres spenót 49 egységnyi vasat tartalmaz, amíg a bio 1582-t! A paradicsom vastartalma hasonlóan megdöbbentő, a hagyományos 1 amíg a bio természetű 1938...

Kati mondja: A jó minőséget onnan lehet felismerni, hogy nem leszel hamar éhes, hogy nem fáj a hasad utána, és jól érzed magad. Fontos, hogy biztosan vegyszermentesen termeljenek mindent, amit mi megveszünk. Az itteni tevékenységünk együtt jár egy háttérmunkával is: megtalálni a megfelelő termelőt, akivel hosszú távon tudunk együttműködni, aminek a minőség mellett az is része, hogy megtaláljuk a mindkettőnknek jó árat, nekik megérje dolgozni, mi olyan áron tudjuk továbbadni, amit lehetőleg sokan meg tudnak fizetni. Ezen túl fontos a jó emberi kapcsolat, nekem nem mindegy, hogy milyen ember az, aki számunkra vet, öntöz és begyűjt. Lehet, hogy furán hangzik, de minél jobban ismerni akarjuk a hozzánk kerülő növények életútját, milyen tápanyagot és energiákat hordoznak. Zárájban jegyzem meg, pont ugyanilyen fontos, hogy aki nálunk elkészíti az ételt, örömmel, alkotási vágyból tegye, és tartson lépést az új ismeretekkel, tudjon mindent arról, amit készít, hogyan hat, mit ad. A többi termékbeszállítóval is ugyanez a helyzet, fontos, hogy hazai, jó minőség legyen, hogy az ásványvíz üvegben legyen, a sör és a bor meggyőződéses és minőségre törekvő kezekből kerüljön ki, hazai készítőktől. Sajnos bio üdítőket, gyümölcsleveket nem találtam hazait.

Erika mondja: A minőség megtalálása mindig időigényes, így például két hónapig kerestük a szendvicseinkhez a legjobb ciabattát készítő péket és adalékanyag-mentes, termelői sonkát. A kávé bio, a tej bio, de a szendvicsekhez is biovaját használunk, aminek például kilója 3000 forint, de az olajat, amivel főzünk, azt is hasonló áron szerezzük be, szerin-

tem a legjobb. A nálunk készült házi limonádéba kizárólag kezeletlen citromot teszünk, és a belekerülő szörpök házi készítésűek, többségét mi csináljuk. Folyamatosan adaptálódunk a vendégeink igényeihez. Van egy úr, aki imádja a rizskochot, ami először az ő kedvéért készült. Egyre több speciális igényű, erre-arra érzékeny vendégünk van, így szép lassan abbahagytuk a liszt, és a tej használatát, ezért mára már csak gluténmentes növényi lisztekkel főzünk és kókusztejjel habarunk.

Kati mondja: A megfelelő hús és tojás beszerzése különlegesen nehéz feladat, megtalálni azokat az állattartókat, akik méltó módon bánnak azokkal az állatokkal, akiket végül mi itt elfogyasztunk. Meggyőződés, hogy az állat minden rezgése átjön a tányérunkon levő hússzeletre – bár Nikóék biztosak abban, hogy az ő kezük ezen sokat javít.

Nálunk sokféle táplálkozású ember tud együtt enni ugyanannál az asztalnál, vannak húsos, húsmentes, végán, gluténmentes és nyers ételeink. Összesen ötféle, egy ilyen kis helyen!

Reggel 7-kor nyitunk, ehhez fél 7-kor kell beérjünk, hogy a kávéfőző bemelegedjen, az első szendvicsek elkészüljenek, kikerüljenek a pultra a sütemények. Feszés a reggeli táncrend, utána készülünk az ebédhez, amit szeptembertől már 11 órára el szeretnénk készíteni, ismét a környezetünk igényére reagálva. Ebéd után a szakácsok elmennek kicsit pihenni, bevásárolni, aztán jön a másnapra való felkészülés, a műhelymunka, új ételek fejlesztése, kipróbálása, amit együtt szoktunk csinálni. (Ha valakinek van ötlete, örömmel látjuk Facebook oldalunkon.)

Eszti mondja: Látom, hogy nagyon szeretik az emberek az édességeket. Sok étel-érzékeny vendég talál meg minket. Nálunk mindig lehet kapni glutén- és cukormentes süteményt, és persze a hagyományosakat is elkészítjük az elérhető legjobb alap-

anyagokból. Nagyon szeretek édességeket készíteni. Öt év múltára olyan süteményparkot szeretnék felfuttatni, hogy mindenkinek a Báthori Ételműhely jusson az eszébe, ha egészséges édességre, finom házi szörpre, vagy egy jó bio kávéra vágyódik.

Nikó mondja: Az én műhelymunkámat bővítve öt év múltára lehetnének receptes füzetkéink, amikben helyet kapnának a kipróbált ételeink, mint a közönség-kedvenc Báthori borscs, a szaloncukorleves, a zellerfasirt és a tonhalas quiche. A közösségi teret „Látványépesség-fazekassággal” szeretném kiszélesíteni, ahol az agyag az úr: „Tartalomhoz a forma”.

Kati mondja: A bio-termesztők a növényekkel dolgozva gyakran nem találják a saját piacukat, ezért őket támogatandó szeretnénk egy picurka bio-zöldesboltot, amihez talán van még kicsi helyünk. Aztán szeretnénk pincekapcsolatot is, hogy a lányok kézműves álma megvalósulhasson, és legyen a vendégeinknek is több tere elkülönülni. Alattunk üresen tátongnak a pincék. Itt tudnánk tárolni a termelőik termékeit is.

Remélem, valaki létrehozza azt a tyúkfarmot, ahol szabadon mozognak, élnek, kápirgálnak és tojnak nekünk a tyúkok. A jó tojás nagyon fontos. És jó tojást csak egy boldog tyúk tud tojni, valahol mi is ilyen „boldog tyúkokskák” vagyunk valójában.

[A riporter szeretett volna megtudni valamit az üzleti vonatkozásokról. Annyit árultak el, hogy van üzleti teroük, és a bevételük szépen emelkednek. De az kicsúszott egyikük száján, hogy legszívesebben ingyen adnák az ételt. – Mire e sorok megjelennek, Ágota már visszavért a tanításhoz.] ●

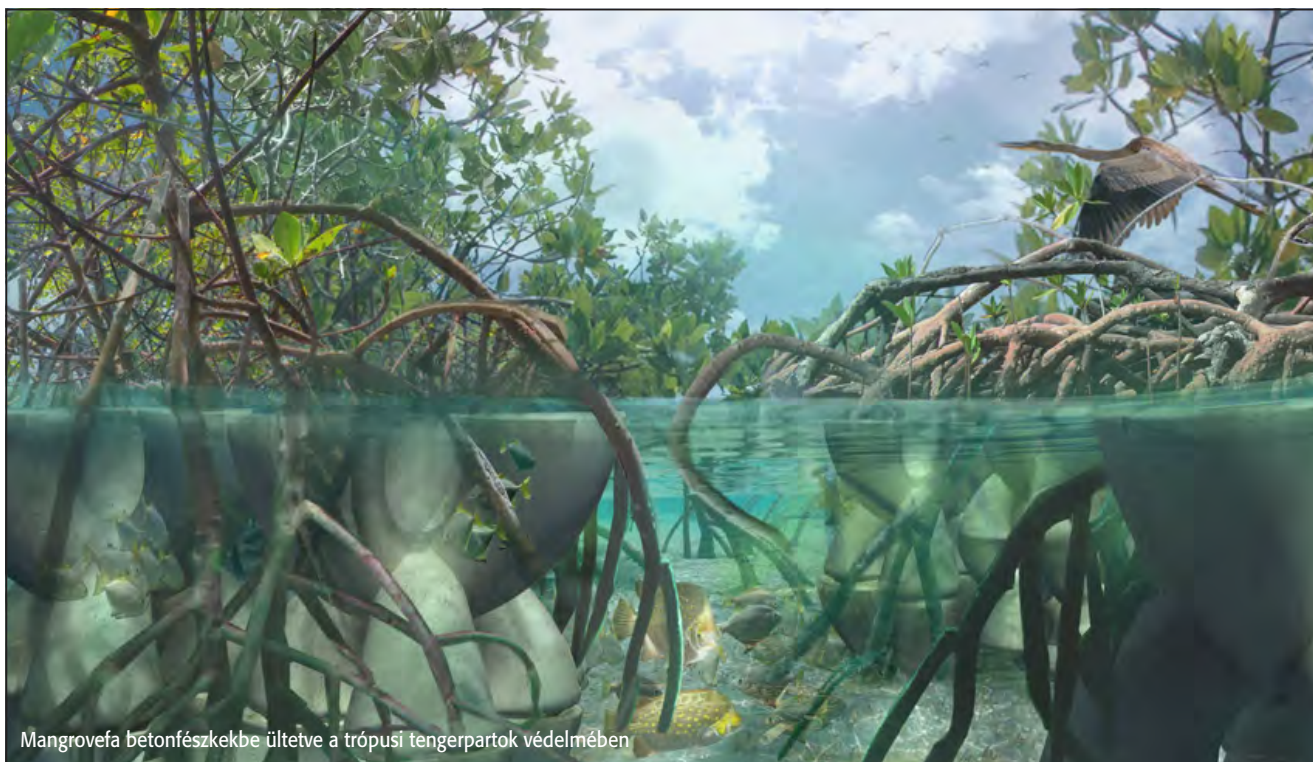
Pótlás. Augusztusi számunkban Simplissimus figyelmetlenségéből kimaradt a fenti kép, amelyre Lelkesember vendégcikkében utalt. Ezennel pótoljuk.

BETON

Szilárd alkalmazkodás

szöveg: Somogyi Krisztina, fotó: Simon Zsuzsanna, Bognár Benedek

Az építészetről való gondolkodásnak, így a Budapesti Építész Kamara cikksorozatának is egyik állandó eleme a beton. A legelterjedtebb építőanyagként és esztétikai élményt nyújtó felületként is meghatározza azt, ahogyan ma kinéznek az épületek, a köztük lévő utak, terek, infrastrukturális szerkezetek, de még bútoraink és tárgyaink is. Nagyon különböző anyagminőségeivel találkozhatunk. A beton a Parlament új Látogatóközpontjában fehérségével, puha, érzéki tapintásával nyűgöz le, a 4-es metró állomásain léptékével és a szerkezet robosztus erejével ér el hatást, a Várkert Bazárban a téglával és corten acél felületekkel együtt sajátos kontrasztban válik egyszerre maivá és kortalanná. Baróthy Anna designert, a betonnal való innovatív munka egyik elismert, fiatal alkotóját a Dohány utcai Gettó Emlékfal és a most épülő Széll Kálmán tér kapcsán kérdeztük a betonnal.

Mangrovefa betonfészkekbe ültetve a trópusi tengerpartok védelmében

Kezdjük magával az anyaggal. Melyek a legfontosabb – s nem feltétlenül műszaki – tulajdonságai?

Az általános vélekedés szerint brutális, nevetlen, direkt, artikulálatlan, sivár. Sok negatív asszociáció tapad hozzá, ami mellett ritkán szokták megemlíteni az előnyeit. Én nőies anyagként tekintek rá, mert nagyon készsleges. A kővel ellentétben, ami eleve létezik, a betonhoz elsőként is formát kell építeni, elő kell készíteni egy edényt, ami befogadja a beleöntött lágy anyagot. Alkalmazkodik az adottságokhoz. Aztán megszilárdul, és időtálló, ke-

mény dologgá válik. A háttérben marad, de tartószerkezetként megadja az épület vázát, kialakítja a dolgok formáját. Szerintem ez is tekinthető nőies tulajdonságnak. Általában szimpla építőanyag, de lehet kerámia minőségű felület is. Viszonylag olcsó és hozzáférhető. Én, aki a pályámat szobrászként kezdtem Péccsett, mielőtt a MOME szilikát szakára mentem, alapvetően praktikus tulajdonságai miatt választottam, és ma sem szeretem, ha patetikusan beszélnek róla. Bár folyamatosan szervezünk workshopokat, és a legtöbb munkánk betonból készül, nem ragaszkodom

kizárólagosan hozzá. De nem is követeli ezt meg. Nem sértődékeny anyag.

Láthatósága az elmúlt évtizedben lett fontos jelenség.

Nagyon sok technológiai és anyagkísérlet ér össze mostanság. A kémia, biológia és a vegyipar felől új impulzusok jelennek meg a fejlesztésben, így a beton- és a műanyagtechnológia is összekapcsolódott. Megjelentek új folyósító anyagok, amelyek kerámiaszerű tömörségűvé tudják tenni a felületet. Ebből adódóan, egy holtpontra átesve, új esztétikummal és új érzetekkel gondolok itt fő-

A CALTROPE díjnyertes elképzelés hibrid gondolkodás, hibrid anyagok és technológiák eredménye

leg a tapintásra – épül be a hétköznapiakba. A beton ma új élmény. Ez egy technológiai adottság, egy percig sem szeretném túlzottan megemelni, megünnepelni ezt a tényt.

Nagyon líraian, személyesen tudsz beszélni mégis. Azt mondd, szerethető anyag, nőies, alakítható. Ezzel szemben áll az általános vélekedés. A beton kocka, a paneles lakótelep, a nyers beton sokaknak negatív jelentést tartalmaz, így a befejezetlenség, a durvaság, sivárság és a tömeggyártás asszociációit hívja elő.

Szerintem ez generációs probléma: a panel lakótelep nemcsak egy anyag, hanem egy kornak az attribútuma, nagyon sokféle emlék tapad hozzá és általában a korhoz. Ezek nem írhatók át egykönnyen. Új élmények kellene, a személyes kapcsolat megváltozása. Aki egy olyan korból születik, amikor egy klassz lakásban beton pult van a konyhában, annak automatikusan mást jelent ez az anyag. Jó példákra van szükség. Mi, a saját generációnkban az egyre növekvő érdeklődést tapasztaljuk, beton workshopunkon százával neveljük ki a különböző művészeti egyetemokről érkező kreatívokat, designereket. Közben egyre több az építészeti léptékű munkánk, mostanság a Széll Kálmán téren nagy méretekben dolgozunk. A személyes kontaktus, így a taktilitás azonban mindig nagyon fontos a beton megítélésében. A mívség a léptéktől függetlenül alapvető.

Mit értesz mívség alatt?

A rászánt gondosságot, pontosságot, az időt és az odafigyelést. A beton nagyon érzékeny

anyag. Látszik rajta, miként bánsz vele. Pontosan visszaolvasható, hogy mennyi időt töltött vele, aki csinálta. Látható a végeredményen, hogy mennyire precíz az elképzelés és az előkészítés. A Széll Kálmán téren monolit betonfalak felületeit dolgozzuk meg három helyszínen. Ekkora felületeket még mi sem munkáltunk meg, bár tudjuk, hogy meg tudjuk csinálni. A mérettel összefüggésben változik a megmunkálás procedúrája. Minél nagyobb, annál hatalmasabb erők munkálnak, ezért annál gondosabbnak kell lenni. A beton nem tűr hibát. A technológusok rémtörténeteket tudnak mesélni arról a félelmetes erőről, ami az anyagban munkál.

Milyenek lesznek a Széll Kálmán téri felületek?

A generáltervező Építész Stúdió választása az anyaghasználat. Zseniális építészeti döntésük, hogy az állomás legyező alakú betonépülete megmarad, mert pont azt a kort tartja meg a jelenben, amikor a betonnal fantasztikus eredményeket értek el. Lehet, hogy a 60-as, 70-es évek felületei nem voltak szépek, de mint konstrukciók, remekül sikerültek. Ma a beton új kontextusba kerül, új térélményt, városélményt, szociális élményt ad majd, ezért megengedhető, hogy kísérletezzenek vele. Nagyon szép felületeket tudunk készíteni, mára ez az anyag míves megjelenésű lett.

Milyen lesz ez a felület?

Viaszosvászon csipke mintájú villamost készítünk, olyan felületi részletességgel, hogy a „hímzett” minták láthatóak és ta-

pinthatóak lesznek. Technológiai érdekesség, hogy nem látszóbeton keverékből készítjük, hanem a megmunkálás és a zsaluzati minőség lesz különleges.

Csipkés?!

Személyes ügyem ez. Anyagi korlátok miatt a projekt csak akkor megvalósítható, ha különböző faktúrájú fóliákkal dolgozunk. A fólia a vágati technológiai miatt a legolcsóbb, hiszen késsel alakítható. A nehézsége ennek a módszernek, hogy ha nincsen faktúrája a fóliának, akkor eltűnik, ezért faktúrákat kerestünk a mátrixhoz. Én úgy hiszem, hogy az agyunk nagyon részletesen lát. A kontrasztokat még egy igen finom mélységváltásnál is kifejezetten jól érzékeli, különösen változó fényviszonyok mellett. Az Építész Stúdió rézkarcszerű felületet vizionált, felfedezésre váró rajzolatot képzelt el. Ez a vágy egybevágott a technológiai lehetőséggel. Kísérletezéseink során ugyanis kiderült, hogy a legolcsóbban hozzáférhető applikáció a viaszosvászon: méterben kapható, dombornyomásra alkalmas, és ami nagyon fontos, vízpergető, hiszen zsaluzati anyag nem lehet nedvszívó. A csipkemintázat nekem nagyon tetszett. Úgy gondolom, hogy az a gesztus, hogy egy 56-os villamosnak ebből csinálunk lenyomatot, sokféle jelentést behív. A sárga villamos és a viaszosvászon asztalterítő, ami ma talán már csak büfékben található meg, nekem ugyanaz a kor. Kedvesnek gondolom, hogy mint egy ünnepi terítő van fenn a felületen. Humort érzek benne, picit ret-

ro is, de azért nem direkt utalás ez a mintaképző elem. Kíváncsi vagyok, hányan ismernek majd rá. A csipke persze csak egészen közelről látszik, messziről csak vizuális effekt. A kivitelező szempontjából faktúra, az én szempontomból rejtett ironia, környezet és magyar lelemény.

A Széll Kálmán téren a másik különleges feladatokat az óra „átmentése”. Ehhez a fontos helyhez, a kollektív emlékezet számára kiültetett tárgyhoz miként nyúltok hozzá?

Központi döntés – nem a miénk – hogy legyen ott egy ilyen objektum. Ennek egyetlen értelmezhető szempontja, hogy az óra az urbánus legenda része. A térhasználók találkozásélménye tette fontossá azt a kifejezetten semmilyen tárgyat. Ezzel nem lehet konkurálni. Ez nem is designkérdés. Nagyon sok dologból adódott, hogy ikonná tudott válni. A régi emléke mintegy „beleg” abba a betonoszlopba, amit terveztünk. Időátkötés, hogy követjük a korábbi befoglaló tömbjét. Mi korunk oszlopán dolgozunk, amelyben persze van óra funkció is. Ennek az új elemnek a ma születő generációt kell megszólítania. Kommunikációs készségeket, digitális tartalmat, applikációkat sűrítünk bele. Praktikus és érzelmi dolgokat egyaránt szolgál majd, így a telefonodon keresztül köszönt majd téged, ha arra jársz. Multifunkcionális oszlop lesz led kijelzővel, de anyagában mivesebb. Fontos, hogy a tér alapvető építőanyagából, betonból készül. Ezek a tervek, és remélem, a végeredmény olyan természetes hatású lesz, hogy nem kell majd magyarázni, miért olyan, amilyen.

Hibrid megoldások ezek gondolati értelemben. A hibrid szó a cégetek nevébe is bekerült. Mit jelent számodra?

A hibriditás gondolköréből az innovációt emelném ki. Egyforma értéként használjuk a különböző szakmák tudásait, eszközeit, gondolkodásmódjait. A Szövetség 39' működését anno úgy alakítottam ki, mint egy filmes stábét, ahol az aktuális projektekre hívjuk meg a résztvevőket. Nyertünk például egy francia pályázaton a Tengerszint emelkedése témában, CALTROPe koncepciókkal. A trópusok sávjára készült az ötlet, oda, ahol a mangrovefa él. Egy olyan segédobjektet terveztünk, amellyel elősegítjük egy honos növény elterjedését. Ez a fa talajmegkötő, mocsarasító és erőzógátló, amit helyzetbe hozunk egy olyan tengeremélységben, ahol magától nem élne meg. A fenntartásához nem kell energia, a rend-

A Budapesti Gettó Emlékfal tapintható közelségbe hozza az emlékezt

Design tárgyak, ékszerek, kísérletek: Horváth Anna, Tarcali Dávid és Péni Brigitta elképzelései

szer öfenntartó, mi csak egy katalizátort raknánk be, egy gólyalábat vagy edényt, amelyben a növény elkezd nőni. Az ötlet egyszerű, az odavezető út, a gondolkodás módszertana volt nehéz és izgalmas. A tenger témában nem voltam kompetens, ezért biológusokat, környezet-mérnököket kerestünk. Heti rendszerességgel szabadon beszélgettünk a témáról, és sokáig úgy éreztük, hogy a felvetés nem lépték helyes, nem is design kérdés. Majdnem lemondunk róla. Aztán egyik pillanatról a másikra fogalmazódott meg a jó irány, a megoldás pedig olyan egyértelmű és gyors volt, mint ha készen állt volna a könyvespolcon. Ez a terv is érzékelteti, hogy már a konceptuális fázisban benne van a hibriditás. Az asszociációs folyamatot a tudások és nézőpontok különbözősége indította be. Az erő a hivatkozásrendszerek összességében van.

Sugár Péter építész, akivel a Lánchíd Hotel kapcsán dolgoztatok együtt, nemrég bevont titeket a Budapesti Gettó Emlékfal tervezésébe, amely a Holokauszt 70. évfordulója kapcsán készült el a Dohány utcában. Mi volt számodra ennek a munkának a lényege?

Nagyon boldog voltam, hogy megkeresett. Tetszett a hozzáállása. Egy olyan helyet képzeltem el, ahol az emberek akarva-akaratlanul megállnak. Ez az emlékhely úgy szól a múlttól, hogy a jelenben szívesen töltök el ott időt. Az alkotás egy fal, egy utcaszakasz, a volt gettó határa. Senkiben sem akartunk lelkiismeret furdalást ébreszteni, nem akartunk nehéz élményt. Otthonos helyet képzelünk el, komfortos emlékezést, ahol a tényre koncentrálnak. Azt kívántuk elérni, hogy minél közelebb tartjuk az embereket a falhoz. Legyen a taktikus élmény az, ami miatt az arra sétáló önkéntelenül is áldoz a helynek azzal, hogy időt szán rá az életéből. Időáldozatot hozni – nincs ennél

értékesebb gesztus egy emlékhelynél. Ennek az eszközeit kerestük. Az információ ingergazdag módon jelenik meg. Öntömörödő betonnal dolgoztunk, hogy a finom részletek kirajzolódjanak. Árpás Renátó designer a Rumbach utcai zsinagógáról „leszedett” ornamenseket, betűket, kalligrafikus motívumokat, Kara László építész és Szántó Erika tipográfus pedig a szövegeket helyezte el a felületen. Már az is sok idő, amíg a szemével valaki végigpásztázza. A falhoz kapcsolódó személyes viszonyt fokoztuk azzal, hogy kihasználtuk a fal 20 centiméteres vastagságát: információt rejtettünk el a mélységében. Sugár Péter egy térképet és fotográfiákat akart elhelyezni itt, azon gondolkodtunk, hogy ez hogyan jelenjen meg. Az archív képeket, a konkrét helyhez köthető fotókat, kukucskáló pontokon keresztül lehet megtekinteni. A kukucskálás effektje, hogy szabad szemmel is látható dolgokat nagyít fel, hoz egészen közel az emberhez. Mi a múlttól gondolkodtunk így. Természetünk a kíváncsiságra épül, így fókuszáltuk az emlékezést a hely különböző pontjaira. Közben a nézőnek meg is kell érintenie a falat, ami szintén áldozati gesztus. Az érintésnek ereje van. Fontos, hogy van egy lyuk 2,5 méteren, az ember számára nem elérhető magasságban is. A mögötte, benne látható nézet lényeges, és mi megörültünk, hogy egy óriás léptéke is megjelent így. Mert bár a dráma a hétköznapokban történt meg, valójában mégsem felfogható az ember számára a maga teljességében. És van kukucskáló nyílás egészen kicsi gyerekeknek is, mert mi úgy gondoljuk, az emlékezés ne csak a felnőttek számára legyen adott, mert nem azoknak a privilégiuma, akik megérthetik az esemény lényegét. Az emlékmű működése még nem teljes, a beépített led fal, egy kommunikációs adottság, még nem működik. Az ornamentikába bele van rejtve egy screen, arra várunk, hogy hozzá legyen kapcsolva a programo-

zás. A fal meglátja majd az embert és jelez neki, beindulhat a párbeszéd, egy egyszerű inger-válasz helyzet. De ez még a jövő.

És mi a beton jövője? Mi az innováció iránya?

A következő fázis a nyomtatott beton lesz. Fellövünk majd valamit a Holdra vagy a Marsra, a gép összesöpri maga körül a homokot, valahonnan lecsapol kötőanyagot, és kinyomja magából, felépíti maga körül a bázist. A beton csodálatos tulajdonsága, hogy a komponensek kicserélésével mindig új fizikai tulajdonsága lesz, és ez egyben a megmunkálásában, megjelenésében is újdonságot hoz. Ezért tud mindig megújulni a római idők óta. Kínában már nyomtattak házat. Az új technológia azonnal visszahat a formaképzésre is, így az az asszociáció is, hogy a beton szögletes, átíródik. A korábban fix panel helyett, szappanbuborék-szerű lesz, vagy hasonlít majd egy római dongaboltozatra. Nem a felület lesz az érdekes. Manapság a látzóbeton kifejezést sokszor használják, azt hangsúlyozandó, hogy érzékelhető, szándékos esztétikai elemként kell tekinteni rá. Ennek van éppen divatja, de nem ez a beton lényege. Nagyon egyetérték Reinhard János beton-technológus barátommal, aki azt szokta mondani, hogy minden beton látszó beton. Csak az a kérdés, hogy elburkolják-e a végén. A fő attrakciója, hogy hatalmas mérműveket lehet belőle csinálni, hogy képes plasztikusan viselkedni, közben kő és kerámia minőségben létezni, hogy időálló és alkalmazkodó anyag – ezek sokkal, de sokkal fontosabbak, mint az esztétikum. Hogy most ezt éppen szépnek ítélik meg, az egy aktuális mozzanat. De ha elburkolják, akkor is ott van. Ez egy tény. A beton lényegét nem érinti a felszín megjelenése, sokkal fontosabb történeteket rejt még. ●

Mindenütt ott van a mérnökök kamarája

Kassai Ferenc

A Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara (BPMK), mint neve is mutatja, a főváros és a megye területén élő és dolgozó műszakiak alulról építkező hivatásrendi kamarája, s mint ilyen, a legnagyobb létszámú az országban. A tervező és szakértő kamarai tag mérnökök száma mintegy tízezer, de körükhöz tartoznak a műszaki ellenőrök és a felelős műszaki vezetők is. Ez összességében mintegy 20 ezer kollégát jelent, akiknek az adminisztratív ügyeit – és ami sokkal lényegesebb – szakmai értékelését is folyamatosan el kell végezni.

Jogosít, tanúsít, ellenőriz

A kamara felelőssége – egyebek mellett – az, hogy az iskolai végzettséget és a szakmai gyakorlatot mérlegelve kinek milyen szakterületre adhat felhatalmazást, tanúsítást vagy jogosultságot. Ezek a bizonylatok öt évig érvényesek. Így azért, hogy a következő megméréstetés is eredményes legyen, feladatunk a kollegák folyamatos szakmai továbbképzése is.

Mint a törvény által felhatalmazott testület, a kamara országos feladatokat is ellát. Végzi például az atomenergiái minősített független szakértők jogosítását, az épület-energetikai tanúsítványok utóellenőrzését, a külföldi diploma megfelelőségi vizsgálatát és nyilvántartását, valamint a határon átnyúló mérnöki szolgáltatás végzésére irányuló kérelmek elbírálását az EU-tagállamok állampolgári esetében.

Konzultál, véleményez

Míndezeneken túlmenően, de legalább ilyen fontos hozzájárulásként a mérnök-szakták fejlődéséért, a mérnök társadalom hatékony működése előmozdításáért, tagjaink az elmúlt években részt vettek az Országos Építésügyi Fórum, illetve az Országos Építésügyi és Településrendezési Tanács bizottságai munkájában, az NKS (Nemzeti Közlekedési Stratégia) készítésében. Ahogy a Közép-magyarországi Operatív Program Monitoring Bizottsága munkájában is, közvetítve és összefogva a konvergencia operatív programok monitoring albizottságainak kamarai álláspontját. A kormányzat, a minisztériumok és korábban az NFÜ által készített előterjesztéseket, illetve pályázati felhívásokat folyamatosan véleményeztük/véleményezzük. Csak néhányat kiemelve: a Terület- és Településfejlesztési Operatív Programot, a Ver-

senyképes Közép-Magyarország Operatív Programot, a Pest Megyei Területfejlesztési Programot, a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló és az Országos Területrendezési Tervről szóló törvények módosításáról szóló előterjesztéseket.

Partner, együtt működik

Jó kapcsolati rendszert alakítottunk ki a törvényhozással, a szakminisztériumokkal, szabályozó hatóságokkal, a társ kamarák területi szerveivel, a társadalmi szervezetekkel és a közép-magyarországi oktatási intézményekkel. A tudományos egyesületekkel való együttműködés és kapcsolattartás is szinte mindennapos. Szakembereink részt vállalnak a települések engedélyezési és építés-ellenőrzési szerveinek munkájában (tervtanácsok, építéskivitelezés-ellenőrzés), ahol – a jó minőség érdekében – a vonatkozó előírásoknak érvényt szerezve

a tartalmi bírálatokon túl a jogosultsági kérdéseket (tervezés, szakértés, műszaki vezetés stb.) is vizsgálják.

Az egyeztetés kis körei

Területi kamaraként tevékenységünk céljai között szerepel az adott szakmai terület (ágazat) mérnöki munkáihoz az elvárható szakmai, jogszabályi, szabályozási és szellemi háttér létrehozása, illetve a létrehozásban játszott meghatározó, koordinatív szerep. Mindezt abban a reményben tesszük, hogy az országnak, és ezen belül szűkebb pátriánknak hasznos polgárai leszünk. Ennek szellemében ajánljuk fel tagjaink segítségét a lakóhelyük, működési területek szerinti önkormányzatoknak. A kapcsolattartói hálózat létrehozásának lényeges szempontja volt a patrióta gazdaságpolitika létrehozásának elősegítése. Naprakészen tudjuk jelezni, hogy hol, mikor, milyen mérnöki feladatok jelentkez-

nek, azaz az önkormányzatok vezetőivel és a helyi szakemberekkel összefogva segítjük egymást az információk áramoltatásában és a feladatok megoldásában. A BPMK 2007-től kezdte meg ezen mérnök-körök kiépítését – a főváros kerületeiben és Pest megye egyes településein a kapcsolattartókon keresztül –, amit az önkormányzatok döntő többsége szívesen fogadott, és a visszajelzések szerint eredményesnek is tart.

Készen a párbeszédre

Az együttműködés célja, hogy a Kamara, az Önkormányzatok és egyéb szervezetek között közvetlen párbeszéd alakuljon ki az építés, a közlekedés, a településrendezés, a tervezés, a tervpályázatok, a közbeszerzés, az energiaügyek, a közművek és hírközlés, a környezetvédelem és vízügy, valamint az ipari technológiák szakterületein a fenntartható fejlődés érdekében. Pest

megye városai és települései, Budapest és kerületei – mint az európai nagyvárosok is – jelentős kihívásokkal szembesülnek a demográfiai változások és ezek következményeképpen a városok terjeszkedése, a környezeti problémák és az éghajlatváltozás elleni küzdelem, a társadalmi kohézió megőrzése, továbbá az építészeti és kulturális örökség védelme során. A műszaki infrastruktúra, a közlekedés, a vízszolgáltatás, a szennyvízkezelés és más közüzemi szolgáltatások hozzájárulnak a magas színvonalú városi életforma követelményeihez, ezeket a településeknek és a fővárosi kerületeknek biztosítaniuk kell. Az önkormányzatok és a BPMK közötti együttműködések lehetőséget kínálnak arra, hogy a mérnöki szakterületek a mainál hatékonyabban érvényesítsék a gazdasági társadalmi érdekeket, illetve a fejlesztések és az innováció területén végzett tevékenységek összehangolt keretek között folyjanak.

Az önkormányzatok egyre gyakrabban táálják szembe magukat összetett műszaki feladatokkal, amelyek megoldásához – különösen a kisebb településeken – nincs mindig megfelelő szakember. Ezekben az esetekben, az együttműködés keretében a kamarai kapcsolattartó megfelelő tanácsokkal segítheti a probléma megoldását. A kapcsolattartói rendszer hatékonyságát növeli az, ha a munka folyamatszerűen történik, tehát már az ötletek felmerülésénél, a pályázati célok megfogalmazásánál és a pályázatok kiírásánál igénybe veszik a kamarai tagok szaktudását.

Mi, mérnökök, készen állunk erre. ●

A szerző a Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara elnöke

A hű feleség és az utcalány

Császtvay Tünde

ELSODORT VILÁG – PLAKÁT-ÁLMOK 1910–1920 a címe a Magyar Nemzeti Múzeum október 18-ig látogatható kiállításának. „Tíz évig tartó álomra hívjuk Önöket. Nézőpontunk az első világháború lövészárkában merengő-vizionáló közemberé, aki előtt leperreg életének addigi és várható történéseinek plakátkörnyezete” – olvasható a program ajánlójában. Szerzőnk, a múzeum főigazgató-helyettese, aki részt vett a kiállítás létrehozásában, ezt a gondolatkört járja körül írásában. A kurátor Ihász István, a látványtervező Pintér Réka volt.

képek forrása: MNM

A Times square-t, a szemérmetlen utcanőt több tízezer ember birtokolta éppen. Sok százan helyért harcoltak elkeseredetten a tér egyik végén felállított falanx-üveglelátón, hogy onnan gusztálják kéjjel vibráló hangjait, ordító színeit, agresszív szuggesztivitását, megafényeinek leplezetlen kitarukozását.

Jó lesz vigyázni ezzel a Gronwald Ernővel, jutott eszembe, mikor azon a füledt és forró augusztusi New York-i éjszakán életemben először vakított el a Times square villódzó reklámfényáradata, és én hunyorgva igyekeztem felidézni, hogyan is fogalmazott a 19. század fordulójának zsurnalisztája: „Az eredeti plakát olyan, mint a hű feleség; a tömegplakát, mely többek részére készül – s mindenki a saját cégé-

nek reklámját nyomtatja rá a plakát képére – olyan, mint az utcalány.”

Az ottani üzletek kötelezően elrendelt és törvényi előírásban is megkövetelt fényreklámja és fényportálja a tömegben sodródók és az azt bámulók „szembe sütött”, égetően – ahogy *Oelmacher Anna* a jó plakát jellemzői közt a 20. század hatvanas éveiben azt meghatározta. De ezek a mozgó plakátok itt az emberi tekintetet már nem csak magukhoz ragadták, de durván rátámadva súlyos csapást mértek rá, vizuálisan ledőzerolták, és egymást is agyonnyomva tüntettek harsányságukkal és vizuális tömegerejükkel. Leplezetlenül, bármiféle finomság vagy jelszerű tömörítés nélkül és vigasztalanul lecsupaszítva mindenki- nek ugyanazt kínálta minden cég minden

üzleti reklámja: ezt vedd, ha számítani akarsz valakinek.

A Times square – az utcalány – minden folyamatosan lüktető és mozgó ízében kéjesen hullámozott, sodort magával mindenkit a felhevült tömeg, hogy a modern plakátok a modern világ mesterséges fénymágiájának infernójában egyesítsenek válogatás nélkül mindenkit.

Eredeti plakátot és hirdetést egyetlen egyet sem lehetett látni, sehol.

Felszabadító tömegkultúra

Amikor a 19. század végének művészei megálmodták, majd megtapasztalták, hogy az új, a modern világ a tömeg százada lesz, az utcán mindenkit megszólító plakátra és a benne foglalt ízlés-, mentalitás- és véle-

ményformáló üzenetekre – üzleti és a manipulatív alapfunkciói mellett – mintegy a társadalmi kötöttségek demokratikus kereteinek tágítási felületként, valamint új művészi törekvéseik bemutatási lehetőségeként tekintettek.

Toulouse-Lautrec, a modern plakát megteremtőinek egyike egyenesen a látás felszabadulását ünnepelte, Kassák Lajos szerint a plakát „a modern kor freskója”, míg Bortnyik Sándor, a műfaj egyik legrangosabb mestere úgy vélte: „Nem azzal a céllal indult el a modern plakát, hogy uniformisba öltöztesse a plakátoszlopokat. Ellenkezőleg, az volt a célja, hogy kiugorjon a tömegből, legyőzze szomszédait, hogy más legyen, mint a mellette lévő.”

Az ipari és technikai fejlődés, az urbanizáció, a szélesedő oktatás eredményeként létrejövő tömegkultúra és tömegkultúra-termelés első évtizedeiben számos író-művész ismerte fel annak bódító erejét, hogy gondolataik, írásaik, művészi termékeik nem csak a szűkkörű és kifinomult ízlésű kiválasztottakhoz jutnak el. Ennek egzisztenciális biztonságot nyújtó háttere, valamint a szélesebb körű közönség elérésének felismert fontossága háttérbe szorította azt a feltüremkedő rossz érzést is, hogy akár a legművészebb, legkimagaslóbb, legkiforrottabb munkájuk is vállaltan mindennapi, sőt, kereskedelmi-üzleti célú szövegek környezetben jelenjen meg. Erről egy 1869-es újsághír így tudósított: „A hirdetések világában élünk. Ez pedig nem rossz jel, mert arra mutat, hogy a közönségnek van kidobni való pénze, mert lehetetlen, hogy oly nadragulya evést eláruló hirdetések jelenjenek meg különben, mint a minők most ponyvát csinálnak a »Lloydok« teriméjéből [elváltozás]... Lehet ilyen dolgokat is olvasni, mint például: »nincs több törött láb, sőt az egészséges lábat is el kell törni, mert Gwanperle... művész az külön lábat csinál a természetnél.«”

Mikszáth Kálmán az 1870-es évek második felétől ma már csak szakirodalmi összefoglalásból ismert, Amit a ponyván árulnak című hírlapi cikkfüzére óta

háborgott a silány ponyvafordítások és magyar testvéreik ellen, de – bár teoretikusan ezt nem fogalmazta meg – valószínűleg az izgatta elsősorban, hogy hol húzható meg a tömegigényeket szolgáló alkotások esztétikai minimumának és maximumának a határa, a szórakoztató- és tömegtermék-iparban tevékenykedő író-művész milyen engedményeket tehet és milyeneket nem tehet meg a siker és az ismertség érdekében.

A múlt század utolsó harmadában a szórakoztató és a tömegirodalom, tömegművészet ügye tehát szinte központi kérdéssé lett, és sok szállal kapcsolódott általános irodalmi-művészeti problémákhoz, beleértve az írók-művészek egzisztenciális bizonytalanságát vagy az irodalom etikai és esztétikai normáinak a természetét.

A hírlapírásból vagy a szerkesztői robotmunkából származó, illetve a még csak éppen alakulni kezdő művészeti szakág-ból befolyó jövedelmek azonban ritkán és akkor is csak keveseknek nyújtottak tisztességes megélhetést, ami főként az 1860-as, 1870-es években, tehát akkor okozott igazán gondot, amikor az irodalmi közélet és intézményrendszer újjászervezése, a művészeti intézményrendszer megalapozása zajlott.

Nincs tehát semmi meglepő abban, hogy a korszak legjelentősebb, ma már klasszikusnak számító írói közül szinte mindenki (Vajda János, Mikszáth Kálmán, Reviczky Gyula, Kiss József, Jókai Mór, Petelei István, Ábrányi Emil stb.), akár más-más okból is, de megpróbálkozott a ponyvaírással, a legnevesebb képzőművészek pedig – köztük például Feszty Árpád, Mednyánszky László – illusztrálták a ponyva- és lektúrtermékeket. A magyar írók egyre szélesebb csoportja tett – nemegyszer kizszorítva, kizsorulva a magas irodalomnak fenntartott felületekről – kirándulásokat az irodalom alsóbb rétegeibe, s ott egyre bátrabban és szókimondóbban beszélt a korábban tilos témákról. Az alkalmi ponyvaszerzők beletáplálták írásaikba a kor tematikai újdonságainak elemeit és reflexióit: orvostudomá-

nyi, később lélektani, szexuálpszichológiai, szociológiai ismereteik vulgarizált gyümölcseit is, így ezek nemegyszer váratlan tartalmakkal dúsultak fel, és a műfaj jellegétől szokatlan rétegek: a legmodernebb nézetek csírái is megjelentek bennük.

Az utcaművészet eredetisége

Volt tehát mire példaként tekinteni, és azt a kezdeti lökést adó terepet is kipróbálni, ami a széles körű és rétegzett polgárosodó magyar világnak szóló plakát kezdő lépéseihez kellett. A dualizmus, a hirtelen beinduló urbanizációs fejlődés, a mind kényelmesebbé váló polgári élet sajátos magyar fejlődésvonala az irodalmi szövegek többfunkciós és nemegyszer meglepően eredeti és sokszoros rétegzettségét hordozta, s mindez a magyar vizuális művészetek – benne leginkább a tömör, tudatosan formált, a szíkontrasztok mellett sajátos és találó nyelvi kontrasztokkal is operáló plakát – kifejező erejét is gazdagította, míg a szecesszió összművészeti törekvéseivel a magyar képzőművészek legjavát sarkallta arra, hogy a tömegeknek szóló, újonnan formálódó plakátművészetben is megmutassa tehetségét és erejét. Úgy vélem, mindez – természetesen a plakát elsődleges reklám- és üzleti agitatív alapfeladata mellett – évtizedeken át jóval sokrétűbb és igazi, eredeti művészetet teremtő iparművészeti szakággá tudta fejleszteni a magyar plakátművészetet.

Kovács Dániel a kérdéskör szakirodalmának megállapításait összefoglalva írja: „Az 1910-es évekre a magyar plakát végleg elveszti historizáló vonásait, és mozgalmas, színes, nemegyszer vérbő reklámfelületté alakul, egyben kiemelt fontosságú művészeti ággá. Egymást érik a plakáttervezési pályázatok, a Képzőművészeti Főiskolában vagy a Székesfővárosi Iparrajziskolában pedig neves plakátművészek ismertetik meg a tanulókat a műfaj csínjaival. Az utcákon egymást érik a különféle programlehetőségeket hirdető falragaszok, a színházi, a termékplakátok, de megjelenik a sajtóplakát is.”

A gyors diadalmenetet az első világháború törte és változtatta meg, s a háború után nehezen épülni kezdő, a korábitól merőben különböző, modern világ a 20. század második-harmadik évtizedére a plakátművészetet is gyökeresen átalakította. Ahogy Zsótér Ákos egy 1937-es Művészet-beli cikkében megfogalmazta: „A régi plakát egy anyagiakban biztos idők gyermeke, mindent megmondott, amit kellett; kétségeket kizáróan határozott volt. Az új plakát pedig befejezetlen és gondolatindító mint egy keresztretjvény,

színeiben ellentétesen rikoltozó, vonalaiban pedig hajlik a végső expresszionizmus felé.”

Modern plakáttükör

A hétköznapok, a mindennapok, sőt a szubkultúra művészetének kutatása több évtizede, a rendszerváltás környékén kezdődött meg Magyarországon. Kétségtelen azonban, hogy a dualizmus, majd a Nagy Háború és a két világháború közötti időszak mindennapjaihoz kapcsolódó, a modernizációval hirtelen óriási mennyiségűvé növekedett forrásanyagról, új és hatalmassá váló médiumok – így a sajtó mellett a plakátok – korábban elzárt, de mindinkább megnyíló anyagáról mind a mai napig csak hézagos képe van még a korszakot kutató történészeknek is. Lehet, hogy a műfajnak, melynek műveit Pócs Péter „az utca ruhájának” nevezi, nincs is egyértelműbben kínálkozó tudományos nézőpont-választása, mint éppen ez.

A Magyar Nemzeti Múzeum Elsodort világ – Plakát-álmok 1910–1920 című kiállításának koncepcióformálói – akárcsak a 19. század végi magyar irodalom ponyvairodalmának egy része és akárcsak a jó és eredeti plakát – többretegű kiállítást álmodtak meg. A klasszikus és művészileg is értékes plakátokhoz illően és azok alapelvárásaira rájátszva egy hiteles és tudományosan felépített plakáttörténeti kiállítást hoztak létre, de egy történeti érvényességű sztorit elmesélő és fikciós alapötletre építve, amelyben hangulati, érzelmi viszonyulást várnak a látogatóktól, korábrázoló kérdéseket fogalmaznak meg elementáris egyszerűséggel megjelenő üzenetekkel és meglepően látványos installációban.

A kiállítás így minimum duplafenekű, hiszen – a már felsoroltakkal együtt – a plakát koncepcionális feladatait és jellemzőit tekinti kompozíció- és koncepcióépítési alapjának: az 1910–1920 közötti kor legválságosabb nagypolitikai, illetve minden közembert is érintő „kispolitikai” mentalitás- és életmódtörténeti utalásait látjuk a plakátszövegeken; a kiállítás elemei – akárcsak a plakátok – erős hangulati és érzelmi hatást gerjesztenek, akaratlanul is bevonják a nézőt a saját világukba, színes, tömör jelszerűséggel és szimbólumokkal és megoldásokkal élnek, a jellegzetes tipográfiá-

val játszó, indító kurátori szövegek pedig – akárcsak a művek maguk – elementáris egyszerűséggel és rövidre húzva üzennek.

Mindeközben az MNM 45000 darabos plakátgyűjteményéből kiválasztott 147 eredeti alkotás végigvezet a klasszikus alkotások születésének első évtizedein. Egy berendezkedő polgári világ kereskedelmi plakátjainak helyét a Sajtóhadiszállás által cenzúrázott háborús front- és hátszói plakátok és felhívások, majd a politikai események ringlispil-szerűen forgó sora, s az új művészi irányok olykor még bátortalan próbálkozásai veszik át. És sodorják el mindazt, ami addig meghatározónak látszott: „Az első világháború éve fontos változást hoznak a magyar plakátművészetben. A szecesszió könnyed figurái, súlytalan jelenetei eltűnnek, helyüket átveszik a mind komorabb politikai motívumok. Az első világháború lezárásával érkező, emberöltő óta nem tapasztalt politikai káosz az őszirózsás forradalomhoz, a köztársaság, majd a népköztársaság kikiáltásához vezet. A 133 napig tartó Tanácsköztársaság politikai jelentősége ugyan máig vita tárgya, ám az kétségtelen, hogy a hazai művészvilág eleinte nagy számmal állt a radikális változások mellé – és ez a rövid periódus a hazai plakátművészet egyik csúcsa is.

Míg 1917–18-ban a magyar utcákon egymást érik a háborút támogató plakátok, a

háború lezárultát követően a hivatalos cenzúra megszűnésével, az őszirózsás forradalom idején mindez a gyökeres ellentétbe fordul.” (Kovács Dániel összefoglalása)

A Magyar Nemzeti Múzeum Elsodort világ – Plakát-álmok 1910–1920 című kiállítása mérföldkő lehet nemcsak a Nemzeti Múzeum megújuló szakmai törekvéseiben, de a modern rendezési elvárásokban is: a legkomolyabb, alaputatásokra épülő, a kiállított műtárgy-anyag jellegét számba vevő és a koncepcióalakításban elsődlegesen felhasznált és átíztított, ötletes és látványos kiállítási koncepció egységét élvezhetjük itt, ahol az interaktivitást nem feltétlenül az új média- és informatikai egységek ügyes kezelésében, hanem a saját kérdésfeltevésekben és eredeti értelmezésekben várják a látogatóktól. A kiállítás ugyanis fájoan mesél egy régi-régi, ha nem is mindenkinnek, de sokaknak élhető és mind kényelmesebbé váló, ám elsodort világról, az első világháború kijózanító és későn felismert rettenetéről, egy elvesztett országról, és egy nehezen alakulni kezdő, talán szomorúbb, ma is ismerős gondokkal küzdő, a Times square-ig vezető, modern civilizációról.

Amelynek tükrében napjainkat és saját magunkat látjuk. ●

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Ferencz Győző: MINT A TUDAT REJTETT BARLANGJÁRATAI

Mint a tudat rejtett barlangjáratai,
A régi lakások homályba vesző alaprajza.

A hajópadlós cselédszobába,
Ahonnan hajnalonta elindult az óbudai
Gázgyárba a gyámoltalan legkisebb
Agglegény testvér, beette magát
Az olcsó szivar áporodott szaga,
Az éjjeliszekrényen gyufáskatulya
És gyanús gyógyszeresüvegek.

Az estére gőzpárás, reggelre jéghideg
Konyhában odakint
A gáz fölött száradt a férfiing,
Nyers szemeskávét pörkölődött
Vaslapon, az örök baracklevárhoz
Vaj helyett főzőmargarin.

Esténként a hosszú ablaktalan ebédlőben
Egy távoli, valószerűtlen
Világból itt rekedt alakok
Egymást lármásan túllícitálva
Fogták el a pagát ultimót.

Nyíltak még beljebb további szobák,
Az egyiknek félköríves erkélye volt,
Ott őrizte bezárkózva titkos gyászát
Két jólszituált gyerektelen öreg.

Beljebb, a lakás végében a családi
Festőművész, az istenfélő vénlány,
Az egyik ikerhúg, az a ripók,
Festette háromkirályos képeslapjait,
Lámpaernyőit körbetáncolták
Az esetlen mozgású akvarell angyalok.

Egy este, talán tarokk lett volna,
Becsöngetett a sógoruk, gyalog jött haza
Az orosz frontról az első háborúból,
Most meg gyalog ment fel a másodikra,
És amikor nagyanyám ajtót nyitott,
Bedőlt az előszobába holtan.

Ott megy el az 59-es villamos Farkasrétre,
De nem léphetem át a küszöböt én se,
Nem léphetem át már soha többé.
A régi lakás, Királyhágó utca 5/b.

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

NŐK ZSÁMBÉKON

Zappe László

Amikor egy július végi estén elindultam Zsámbékra, még kánikula volt, én meg elfelejtkeztem a vészjósló prognózisokról. Páty felé járhattam, amikor leszakadt az ég. De Zsámbékon sohasem lehet tudni, vajon a szabadban lesz-e az előadás vagy rakétasilóban, esetleg a hajdani legénységi szállás valamelyik hálótermében. Mikor odaértem, az eső már nagyjából elállt, így az előadást némi késéssel megtartották. Pedig a szabadban volt. Csak én nem voltam hozzáöltözve. Legalább tíz fokkal volt hidegebb, mint amire számítottam.

A cím azonban lélekmelengetőnek tetszhetett: Lüsizisztraté keresése – nők a Zsámbéki medencében. A Kompania Színházi Társulat, a holland Space Theater és a Zsámbéki Színházi Bázis közös produkciója azonban a permetező esőnél is hatékonyabban hűtött. Pedig a kezdés biztató volt: némi hezitálás után ugyan, de görögös ritmusú szöveg zendült fel ironikusan deklamáló ifjú hölgyek ajkán. Ám néhány mondat után a hölgyek eltűntek, csak a hangjuk maradt, helybeli asszonyok, lányok önvallomásait, élettörténeteit mondták hangszóróból, miközben valahol a távolban szorgosan pakolni kezdtek, asztalokat, székeket hordtak egy tisztásra. Mi eközben a hidegben dideregve, az el-eleredő esőben ázva valójában rádiós dokumentumjátékot hallgathattunk. Szokványos és különös, érdekesebb és érdektelenebb életrajzokat. Önportrékat, bölcselkedéseket, életigazságokat.

Arday Petra rendezői elképzelésének alapeszméje jó félóra múltán derült ki. A színésznők ekkorra elkészültek a székek, asztalok kirakásával, és minket oda invitáltak. Maguk pedig ettől fogva görögös fehér leplekben, a közeli fák közt bolyongva mondták tovább, amit addig. Végül pedig közénk ültek az asztalokhoz, úgy mondták bele a képünkbe a Zsámbék környéki asszonyok vallomásait. Szóval ennyi volt a nagyrendezői ötlet, hogy így kerüljünk egyre közelebb a női lét viszontagságaihoz.

A idej zsámbéki szezon egyik vezérgondolata volt a nőkérdés. A Nem – de hogy nem című produkció (A Munkacím költöző

KONYHAMŰVÉSZET 1990–2006

Kiállítás egy úttörő folyóirat negyedszázados születésnapja alkalmából
Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2015. november 1-ig

madarakkal zárt Facebook csoport, a Freakin' disco zenekar két zenésze és a Zsámbéki Színházi Bázis előadása) brutális erővel vágta arcunkba választott témáját: az erőszakot. Okkal írták a cím alá: „Előadásunkat felnőtteknek és/vagy erős idegzetű nézőknek ajánljuk!” Ez is dokumentumokon alapult. Vallomásokon, borzalmas élmények, kínok szenvedések átélt elbeszélésein. Az alkalmi támadásoktól a családokon belül zajló rendszeres szexuális kihasználásig, sokféle történetet mondtak el, éltek újra az áldozatokat megjelenítő színészek. Sima fekete ruhákba bújtatott finom, törekeny, gyöngéd női testekből törtek elő szörnyű emlékek és ocsmány mondatok. Elbeszélés és ének formájában egyaránt. *Kárpáti Pál* rendező magabiztosan tartotta stílusban a sokféle játékot, miközben már-már visszaélt a téma és a megjelenítés, a szöveg és a dallam között létesíthető feszültség sokféle lehetőségével. Úgy, hogy nemcsak a néző erkölcsi érzékére, érzelmi világára, de közvetlenül az idegrendszerére is hat mind a látvány, mind a hallani való.

Intellektuális humorérzékünket vette viszont célba *Kállai R. Gábor* monodrámává alakított novellája, *A vámkisasszony*. Hősnője, elbeszélője egy 18. századba telepített mai szingli. Lassacskán középkorúvá érő nő, akit lázba hoz a városba érkező Don Juan híre. Majd egy órányi elmélkedés, bölcselkedés, önelemző kitérülködés után végre elárulja: nem bízza a véletlenre, hogy több ezer nő közül éppen őt válassza a hírhedt csábító. Hivatalával visszaélve magához ragadja a kezdeményezést.

Czifra Kriszta Harangi Mária rendezésében, *Nagy Viktória* valószínűtlen karcsúságát gyönyörűen hangsúlyozó jelmezében, karddal és csizmában a szöveg szellemességét értve és értetve mondja, játssza az évszázadokat összefogó, egymásra vetítő mondatokat. Éppen annyira komoly, amennyire komolyan vehető egy szellemes gondolat kísérlet. Nem állítja, hogy a női lélek legmélyére látunk, de egy pillantást megér. ●

Maroknyi csapat fogott bele 25 évvel ezelőtt a Konyhaművészet című gasztronómiai folyóirat megteremtésébe, elindításába. Magyarországon éppen végbe ment a rendszerváltozás, mindenki teli volt tettvágygal. Egy újságíró-fotós házaspár – *Virág F. Éva* és *Komáromi Zoltán* – álma kezdett testet öltetni, s talált első, nélkülözhetetlen támogatóra *Árvai Jolán*, partnerekre *Bende Mónika* és *Korpádi Péter* személyében. Valami újat akartak létrehozni; egy műves, remek fotókkal teli, igényes, szép kivitelű gasztronómiai lapot. Olyat, amilyen még nem volt Magyarországon. Trendretemetőt, előremutatót.

A válogatott képek, amelyeket most e kiállításon a látogatók elé tárunk, vélhetően igazolják ezt a néhány sort, és emléket állítanak egy folyóiratnak, amely immár része a magyar gasztronómia-történetnek

Bővebb információ: www.mkvm.hu ●

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

A BUDAPESTI VÁROSVÉDŐ EGYESÜLET AJÁNLI A KIADVÁNYAIT:

A PÉLDA EREJE – EUROPA NOSTRA DÍJAS ALKOTÁSOK MAGYARORSZÁGON

Budapesti Városvédő Egyesület
Az épített és természeti örökség megővésére, helyreállítására szövetkezett nem-kormányzati szervezetek és magánszemélyek páneurópai csúcshintézményének nemzetközi összetételű szakmai kuratóriuma évente pályázatot hirdet, majd a beérkezett munkák (felújítások, helyreállítások, rekonstrukciók) dokumentációs anyaga, a leírások, képek, rajzok tanulmányozása, valamint a helyszíni bejárások után dönt a díjakról. Díjazott alkotások Magyarországon a szennai Falumúzeumtól az apostagi zsinagógán keresztül a fertői Eszterházy kastélyig. A kiadvány DVD-n is megvásárolható (800 Ft).

Ára: 2 500,-Ft

FABÓ BEÁTA (SZERK.): BUDAPEST TEMPLOMAI – VII. KERÜLET

Budapesti Városvédő Egyesület

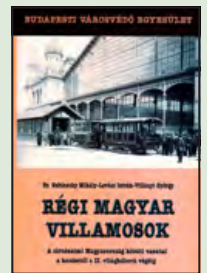
A Budapesti Városvédő Egyesület templomtörténeti sorozatának 14. darabja az Erzsébetvárosban működő történeti egyházak templomainak leírását, a templomok történetének ismertetését tartalmazza színes fotóillusztrációkkal, valamint rövid angol és német nyelvű összefoglalóval. A kiadványt egy régi és egy mai térképpel (a korabeli térképek helyszíneinek feltüntetésével) a leírásokban szereplő szentek életének rövid bemutatásával és egy kis művészettörténeti lexikkal tesszük teljesebbé. 2015. augusztus 20. alkalmából megjelent a sorozat 15. darabja, a IV. kerületi templomokat bemutató kötet is.

Ára: 2 000,-Ft

DR. KUBINSZKY MIHÁLY – LOVÁSZ ISTVÁN – VILLÁNYI GYÖRGY: RÉGI MAGYAR VILLAMOSOK

Budapesti Városvédő Egyesület

1887. november 28-án indult meg Budapesten a Nagykörúton az első hazai közúti villamosvasút kísérleti járata. Ebből az alkalomból emlékezünk a kiegészítést követő magyar városépítés egyik jellemző jelenségére, a vágányhoz kötött helyi közlekedésre, a lóvonatású közúti vasutakra is. Témánkat időben általában a második világháború végével határoltuk le, területileg a történeti Magyarországot tárgyaljuk. Szöveg, táblázat, jegyzet, fénykép, műszaki jellegű ábra és várostérképvizlat együttesen igyekeznek kirajzolni a hazai közúti vasutak történetét, ki-ki igénye szerint mélyedhet el benne.

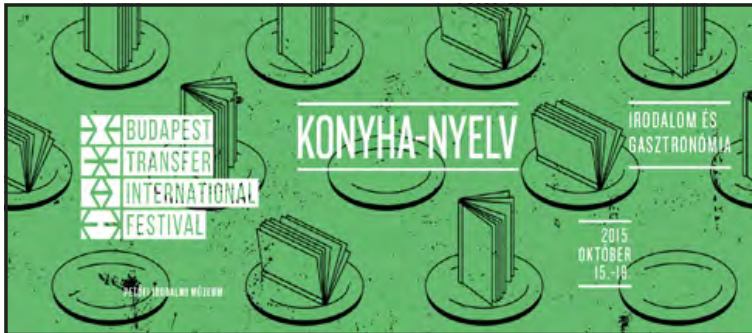

Ára: 6 000,-Ft

A kötetek megvásárolhatók a FUGA könyvesboltjában, Belváros, Petőfi Sándor utca 5., és a BVE irodájában – előzetes időpont egyeztetés alapján – XII. Böszörményi út 20–22.

KONYHA-NYELV: IRODALOM ÉS GASZTRONÓMIA

Budapest Transzfer VIII. – Nemzetközi Irodalmi Fesztivál
 Petőfi Irodalmi Múzeum, 2015. október 15–18.

Nyolcadik alkalommal rendezi meg 2015-ben a Petőfi Irodalmi Múzeum a Budapest Transzfer fesztivált, melyen minden évben a szervezők egy aktuális témát, művészeti ágat vagy tudományterületet emelnek ki és ezzel az irodalom – elsősorban a kortárs irodalom – kapcsolódási pontjait veszik górcső alá.

A négynapos rendezvény legfőbb törekvése, hogy az irodalmat élményszerűvé tegye, az alkotókat, az írókat pedig minél szélesebb körben megismertesse. A Budapest Transzfer közérthető módon nyújt betekintést az irodalom jelenébe, népszerűsíti az olvasást, találkozá-

si lehetőséget kínál ismert és elismert szerzőkkel és az irodalmat összefüggéseiben, más művészeti ágakkal való kapcsolódásait feltárva teszi központi témájává. A rendezvény egy másik fontos jellemzője, hogy nemzetközi, minden évben nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi irodalom kortárs alkotói is bemutatkoznak.

Az idei Budapest Transzferre a gasztronómia iránt szenvedélyesen érdeklődő, a gasztronómiát írásaikba témaként választó vagy tudósként a témával foglalkozó szerzőket hívnak meg, és nyitjuk ki ezzel a világ gasztrorodalmi atlaszát, külön hangsúlyt helyezve a kelet-közép-európai térségre. Beszélgetünk gasztrorodalomról, irodalmi szakácskönyvekről, bevonjuk a tudományt, nyelvészetet és a pszichológiát, ellátogatunk kedvenc szerzőink törzshelyeire egy kocsmatúra során, és lesz – többek között – verskoncert gyerekeknek, brunchfőző és felolvasó írókkal és városi kincskeresőjáték. *Részletes program:* www.transzferfeszt.blog.hu, www.pim.hu ●

TEXTÚRA A MAGYAR NEMZETI GALÉRIÁBAN

Képzőművészet – irodalom – színház

Magyar Nemzeti Galéria, 2015. október 6., 13., 27., november 3., 10., 17.

A Szépművészeti Múzeumban 2014 őszén zajló nagyszerű összművészeti előadássorozatban színház, irodalom és képzőművészet találkozott. 10 kortárs magyar szerző írt vadonatúj irodalmi szöveget a múzeum állandó kiállításából kiválasztott, egy-egy inspiráló képzőművészeti alkotáshoz, az elkészült irodalmi műveket pedig színészek adták elő a múzeumban, folytatólagosan és párhuzamosan az esték folyamán. Idén a Magyar Nemzeti Galéria lesz a helyszíne a sorozatnak, amelynek rendezője a Kossuth- és Jászai-díjas Valló Péter. A felkért írók között szerepel – a teljesség igénye nélkül – Spiró György, Rakovszky Zsuzsa és Péterfy Gergely, a megidézett művek többek között Rippl-Rónai József, Mednyánszky László, Farkas István vagy Gulácsy Lajos festményei.

A Galériában sétálva a néző bekerül egy színház és a valóság közötti térbe. A színészek az adott festmény előterében adják elő az egyes produkciókat, egyszerre megelevenítve az írott szöveget és új megvilágításba helyezve az azt inspiráló műalkotást. A néző saját maga döntheti el, mennyi időt tölt el az egyes színházi jeleneteknél. A színészek a darabokat mind a hat estén párhuzamosan és folyamatosan, többször egymás után adják elő.

A Magyar Nemzeti Galériában megvalósuló projekt különleges, összművészeti élményt nyújt a látogatóknak. A 2015. évi őszi évad egyik legizgalmasabb produkciója lesz.

Premier: 2015. október 6., 19.00 óra. További előadások: október 13., 27., november 3., 10., 17. ●

EPRESKERTI ESTÉK

Képzőművészeti Egyetem Bajza utcai udvara, 2015. szeptember 18., 18 óra

A programsorozat évadzáró rendezvényét a BUDAPESTI VÁROSVÉDŐ EGYESÜLET a kálvária kertjében, a Képzőművészeti Egyetem Bajza utcai udvarán tartja. Magyar Márta mutatja be szakrális tárgyú kerámiáit. A bibliai témákat az építészethez kapcsolódó képzőművészeti műfajok eszközeivel jeleníti meg domborművein, raku technikával készített oszlop- és timpanon-, fríz- vagy keresztút-kompozícióin. Az Epreskerti Kálvária terében is összekötik az épület őrizte múltat a 21. század lelkeségével, ezek segítségével emelik a természeti tér és a történelmi idő valóságán túli tartományokba. ●

BACH, SZABADSÁG, BFZ

A Budapesti Fesztiválzenekar ingyenes koncertje

Mátyásföldi Szent József Templom, 2015. szeptember 27., 19.30

Ha valaki nem érti *Johann Sebastian Bach* muzsikáját, vagy távol érzi magától, első lépésként nézze meg, milyen, amikor egy Bach csellósztit klasszikus gitáron szól, *Sting* játssza, és *Alessandra Ferri* balletozik rá. Azonnal megérti azt a gyönyörűséget, amit a Budapesti Fesztiválzenekar is rendszeresen igyekszik odaajándékozni közönségének Barokk estjei és Közösségi Hetei során. A BFZ muzikusai szeptemberben ismét felkerekednek, hogy ingyenes koncerteket adjanak az ország legkülönbözőbb pontjain azoknak, akiknek az élő zene valódi, sokszor elérhetetlen szerelem. Ez a hét a budapestieknek is kedvez, hiszen a világ egyik legjobb zenekara szeptember 27-én 19.30-kor a neogótikus Mátyásföldi Szent József Templomot tölti meg Bach zenéjével és a benne rejlő szabadsággal, teljesen ingyen. ●

Koluundzsija Gábor: A RAKODÓPART KÖVEI

A budapesti dunai rakpartok

A szerző évtizedek óta foglalkozik a budapesti rakpartok történetével. Az ő kezdeményezésére helyeztek 2011-ben műemléki védelem alá összesen 17,5 kilométernyi védművet Pesten, Budán és a Margitszigeten. Az ehhez összegyűjtött anyagot a közönség kiállítások formájában is többször láthatta, mostanra pedig elkészült a könyv, amelyben 400 oldalon, több száz fotó, metszet, térkép, levéltári és egyéb dokumentum segítségével ismerheti meg az olvasó ennek a páratlan műszaki és építészeti alkotásnak a történetét.

Az év végére megjelenő impozáns album most kiadói áron, 7 500 forintért leköthető.

Előfizetéseket a POSTCARD Bt. 10100716-53136500-01000002 számú számlára lehet utalni, a megrendelő nevének és elérhetőségének közlésével.

Szüret a Svábhegyen
a Jókai kertben

Idézzük fel együtt a Jókai-kert régi, szüreti hangulatát!

sváb leányok és legények | Tauner Tibor notafa | a Zsambeki Lochberg Táncsoport | Tamási Áron Iskola kórusa | Budakeszi Hagyományörző Kör | Folt zenekar | szőlőtaposás | szüreti mulatság

Szeretettel hívják és várják Önt és kedves családját (rokonait, barátait, ismerőseit): Laborfalvi Roza (hetköznapi Saly Noemi Kadarnagsád), Jókai Mor (civilben Tóth Yócsi Kadarnagy), a Kadarka Kör, Hegyvidék Önkormányzata, a Svábhegyi Hagyományörző Egyesület, a Duna Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, a Budapesti Városvédő Egyesület, a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Kadarka Szalon, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum.

2015. október 2. (péntek) 14⁰⁰
Jókai-kert | XII. Költő u. 21.

ÉTKEZÉSI ÍRÓ

Hol a lé?

szöveg: Jolsvai András, fotó: Sebestyén László

A leves egyike az emberiség legnagyobb jótéteményeinek. Az étkezés csúcsa, koronája, csimborasszója: egy jó tányér leves után képesek vagyunk másképpen látni a világot, a leves haragosokat békít ki, ellenségeket ültet egy asztalhoz, kultúrákat hoz közelebb egymáshoz. Önmagában is teljes entitás, képes pótolni minden más fogást, de a leves, az pótolhatatlan. Egy levestelen ebéd olyan, mintha el se kezdtek volna: csak sajtó fájdalom marad a helyén.

A levest kevés szeretni, a levesért csak rajongani lehet. Sokan úgy vélik, a leves a Mindenható létének legfontosabb bizonyítéka. Földi ember semmiképpen nem tudott volna ilyen tökéleteset alkotni. (Mindenesetre tény, hogy nem ismerjük a leves feltalálójának nevét – holott az emberiség mindenkit megjegyez, aki egy kicsit is hozzátesz a közös kultúrához, a colt megalkotójától a dinamit felfedezőjéig. Sőt, az evés-ivás világában is annyi feltalálót tartunk számon, a pezs-

gőtől a székelykáposztáig, a marengói csirkétől a dobostortáig, csak épp a leves lánglelkű alkotójának fedi homály a nevét. A magam részéről ezt az emberiség bűnös mulasztásának tartom, s őszintén remélem, hogy az előttünk álló évezredek során a történettudomány csattanós választ ad majd erre a kérdésre is. És akkor köztéri szobrok, utcák és lakótelepek viselik majd büszkén annak az áldott embernek a nevét, aki a levestel megajándékozott bennünket. Szép idők lesznek, már alig várom.)

Ám annak ellenére, hogy ez a kincs ma már az emberiség egészének kincse, meglepő módon sok nemzet csak visszafogottan vagy még úgy sem veszi ki a részét e nagyszerű ünnepből, melyet egy leves elkészítése vagy elfogyasztása jelent. Az olaszok, a spanyolok vagy a franciák például alig ismerik a levesestál körüli gyönyöröket (azok a sajtóságos főzelékek, melyeket e tárgyban feltalálnak, nemigen értékelhetők), hogy az angolokról már

ne is beszéljünk. (Meggyőződésem, hogy a brit birodalom azért jöhetett létre, mert a szigetország lakói mindenhol inkább voltak a világon, mint a ködös Albionban, ahol még egy tányér rendes levest se voltak képesek elfogyasztani.) Ezzel szemben a távol-keleti kultúrák magasrendűségét leveaik változatosságával és gazdagságával is érzékeltethetjük. Más kérdés, hogy milyen módon fogyasztják el: fapálcikákkal kihorgásszák a sűrűjét, aztán utánaisszák a levét, mintha tea volna. Pedig egy jó levest akkor élvezhetünk igazán, ha kanálról kanálra haladva átadjuk magunkat az összetevők kavalkádjának.

Mi, magyarok, büszkén vallhatjuk magunkat igazi levesevő nemzetnek. Szivacsként szívtuk magunkba a velünk érintkező kultúrákat az elmúlt évszázadok során, s alkottuk meg ezekből a sajátos magyar leveskultúrát, melynek, ezt büszkén állíthatjuk, nincs párja a világon. Szlávok, germánok, taljánok, törökök adtak randevút egymásnak a mi leveses fazekainkban, s lett ebből aztán egy igazi hungarikum. A Magyar Leves, így, nagy betűvel.

Melyben az arisztokratikus kifinomultság és a népi hagyomány éppúgy jelen van, mint a nemzetünkre olyannyira jellemző nyitottság, tolerancia, szeretet. Mármost ha etetünk valakit. Mi, ha vendégül látunk valakit, először is egy remek levest teszünk az asztalra. És addig nem nyugszunk, míg két-három tányérral le nem tuszkolunk belőle a torkán. Hogy megemlegesse egy életre, merre járt.

Nem dicsekvésképpen mondom (vagy de), engem, a közismert levesbarátot az egyik fájóan kerek születésnapomon az a megtiszteltetés ért, hogy kedves éttermem elnevezett rólam egy levest. Mint ha lennék én egy Jókai Mór vagy Újházy Ede. (Paradicsomos zöldbablesz kapros galuskával: isteni, annyit mondok.) Amikor meglátom magam az étlapon, mindig azt gondolom, felértem a csúcsra.

Kár, hogy onnan mindig lefelé vis az út. ●

MÁTYÁS-TEMPLOM

A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246–2013)

www.btm.hu

Kiállítás a Budapesti Történelmi Múzeum Vármúzeumában és a Mátyás-templomban

THE MATTHIAS CHURCH

The Church of Our Lady in the Buda Castle over the Centuries (1246 – 2013)

Exhibition in the Castle Museum of the Budapest History Museum and the Matthias Church

A kiállítás helyszínei: Budapesti Történelmi Múzeum Vármúzeum, 1014 Budapest, Szent György tér 2., Budavári Palota E épület

Mátyás-templom: 1014 Budapest, Szentháromság tér 2.

Kép: Nádler Róbert, Mátyás-templom, 1899. Magyar Nemzeti Múzeum
Fotó: Kardos Judit

www.matyas-templom.hu

